

BIK BIG InfoMonitor DFP Digital Fingerprints

GRUPA BIK

Raport o kulturze finansowej Polaków

Nie wszystkie zachowania da się usprawiedliwić. Etyka finansowa pod społecznym osądem.

Postawy konsumentów i przedsiębiorców w świecie finansów

Spis treści

Wprowadzenie 3

Rozdział I.
Wskaźnik Kultury Finansowej 4

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie 8

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej 14

Rozdział IV.
Świadome podejmowanie działań nieetycznych finansowo 23

Rozdział V.
Między akceptacją a usprawiedliwianiem 27

Rozdział VI.
Przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej 34

Rozdział VII.
Pod napięciem norm społecznych. Kradzież prądu w ocenie Polaków 39

Podsumowanie 41

Przepis na kulturę finansową 43

Informacje o badaniu 44

Informacje o BIG InfoMonitor 44

Kontakt 45

Wprowadzenie

Oddajemy w Państwa ręce II edycję raportu „Kultura finansowa Polaków. Postawy konsumentów i przedsiębiorców w świecie finansów", przygotowanego przez BIG InfoMonitor i BIK. To opracowanie jest kontynuacją naszego zaangażowania w monitorowanie poziomu świadomości finansowej Polaków oraz analizą zachowań i postaw, które wpływają na bezpieczeństwo ekonomiczne gospodarstw domowych, przedsiębiorstw i tym samym całego rynku.

Paweł Szarkowski, prezes BIG InfoMonitor

Współczesny świat finansów zmienia się dynamicznie. Postępująca cyfryzacja usług, rosnąca dostępność produktów finansowych, rozwój nowych technologii płatniczych, a także wyzwania związane z cyberbezpieczeństwem i łatwością zadłużania się sprawiają, że kompetencje i edukacja finansowa stają się jedną z kluczowych umiejętności współczesnego społeczeństwa. Świadome podejmowanie decyzji finansowych nie ogranicza się dziś wyłącznie do zarządzania budżetem czy korzystania z kredytu. Obejmuje również zdolność oceny ryzyka, planowania przyszłości, budowania wiarygodności płatniczej i kredytowej oraz odpowiedzialnego funkcjonowania w coraz bardziej złożonym ekosystemie finansowym.

W drugiej edycji raportu ponownie przyglądamy się zachowaniom i postawom zarówno konsumentów, jak i przedsiębiorców, analizując ich wiedzę, doświadczenia oraz codzienne praktyki związane z decyzjami finansowymi. Badamy, w jaki sposób postrzegają swoją sytuację finansową, jakie mają nawyki finansowe, nastawienie do zadłużania się i terminowego regulowania zobowiązań, a także jak oceniają własne kompetencje finansowe w tym związane z zarządzaniem bieżącym budżetem. Ważnym elementem opracowania jest również pokazanie różnic między poszczególnymi grupami respondentów oraz identyfikacja obszarów wymagających dalszej edukacji i wsparcia.

Wyniki badania potwierdzają, że kultura finansowa jest nie tylko indywidualną postawą każdego człowieka i przedsiębiorstwa, ale także istotnym czynnikiem wpływającym na stabilność całej gospodarki i rozwój społeczno-ekonomiczny kraju. Im wyższa świadomość finansowa społeczeństwa, tym większa skłonność do podejmowania odpowiedzialnych i racjonalnych decyzji oraz budowania długoterminowego bezpieczeństwa finansowego.

Nowym elementem publikacji są Wskaźniki Kultury Finansowej. Porządkują one wyniki dotyczące doświadczeń oraz akceptacji zachowań finansowych. W tegorocznym badaniu, zapytaliśmy też te dwie grupy społeczne jaki jest ich stosunek do nielegalnego poboru energii.

Mamy nadzieję, że raport będzie użytecznym źródłem wiedzy dla biznesu, sektora finansowego, administracji publicznej, świata nauki, mediów i edukatorów. Przede wszystkim jednak ma skłaniać do rozmowy o tym, gdzie przebiegają dziś granice uczciwości finansowej, jak wzmacniać odpowiedzialne postawy i promować kulturę finansową w naszym kraju.

Rozdział I.
Wskaźnik Kultury Finansowej

Konsumenci

Jakie zachowania mają wpływ na wskaźnik?

Wskaźnik Doświadczeń Finansowych (WDF)

Im niższy Wskaźnik Doświadczania, tym wyższy Wskaźnik Kultury Finansowej Polaków

Odwierciedla częstotliwość z jaką Polacy spotykają się z sytuacjami nieetycznymi w wymiarze finansowym (7 twierdzeń).

1. Znajoma osoba/członek rodziny nie zwróciła pożyczki w ustalonym terminie
2. Ktoś zaciągnął kredyt/pożyczkę na Twoje dane osobowe lub wykupił abonament telefoniczny/wynajął samochód itp.
3. Pracodawca proponował, by część wynagrodzenia/premie wypłacać nieoficjalnie (do ręki, bez składek ZUS i podatku)
4. Urzędnik/lekarz lub inna osoba zobowiązana do świadczenia nieodpłatnych usług dała Ci do zrozumienia, że oczekuje dodatkowej gratyfikacji
5. Pracodawca/zleceniodawca nie wypłacił Ci wynagrodzenia w terminie lub w ogóle
6. Proponowano wykonanie usługi lub sprzedaż towaru bez faktury/rachunku (np. fryzjer, kosmetyczka, budowlaniec)
7. Ukryto przed Tobą dodatkowe koszty w zawieranej umowie (odsetki, opłaty itp.)

Wskaźnik Akceptacji Postaw Finansowych (WAPF)

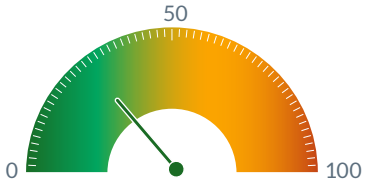
Im niższy Wskaźnik Akceptacji, tym wyższy Wskaźnik Kultury Finansowej Polaków

Odwierciedla poziom akceptowania zachowań nieetycznych w wymiarze finansowym – społecznego przyzwolenia na nie (10 twierdzeń).

1. Wykonywanie usług lub korzystanie z usług bez wystawiania rachunku/paragonu (np. płatność za nocleg poza oficjalnym serwisem; przejazdy taksówką; usługi fachowców)
2. Oferowanie zatrudnienia lub podejmowanie zatrudnienia na czarno
3. Wypłacanie oficjalnego wynagrodzenia w najniższej możliwej kwocie i uzupełnianie go wypłatą pod stołem
4. Przyjmowanie przez urzędników/lekarzy itp. dodatkowych gratyfikacji lub ich oferowanie
5. Niewypłacanie w terminie wynagrodzenia dla pracowników
6. Niespłacanie w terminie zobowiązań wobec przyjaciół, znajomych, członków rodziny
7. Niespłacanie w terminie zobowiązań wobec firm, instytucji i innych osób (rat kredytów, rachunków za media, alimentów itp.)
8. Zawyżanie wartości szkody/zgłaszanie większego zakresu szkody, by uzyskać wyższe odszkodowanie od ubezpieczyciela
9. Ukrywanie dochodów przed urzędem skarbowym, aby unikać płacenia zobowiązań podatkowych
10. Jeżdżenie komunikacją publiczną bez ważnego biletu (świadomie, nie przez zapomnienie)

Rozdział I.
Wskaźnik Kultury Finansowej

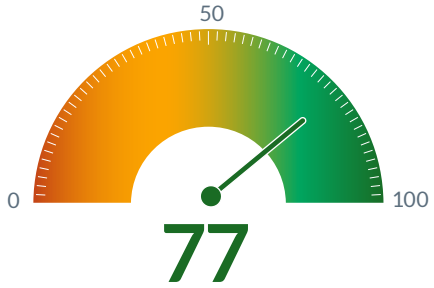
Wartość wskaźników w 2026 roku

Wskaźnik Doświadczeń Finansowych

-5 względem 2025 r.

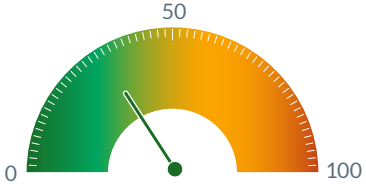
Oznacza on, że dominują postawy zgodne z powszechnie obowiązującymi normami etycznymi oraz wysokie oczekiwania wobec uczciwości wszystkich uczestników życia gospodarczego. Interpretacja wymaga jednak odniesienia do poniższych wskaźników składowych.

WSKAŹNIK KULTURY FINANSOWEJ POLAKÓW

+3 względem 2025 r.

Wskazuje, że Polacy rzadziej spotykają się z nieetycznymi zachowaniami w sferze finansowej – zarówno jako klienci podmiotów finansowych, jak i uczestnicy codziennych relacji ekonomicznych.

Wskaźnik Akceptacji Postaw Finansowych

-1 względem 2025 r.

Odzwierciedla on poziom akceptowania zachowań nieetycznych w wymiarze finansowym, czyli przyzwolenia na nie. Społeczna ocena jest jednak zróżnicowana w zależności od ich charakteru. Zdecydowanie bardziej potępiane są działania, których skutki dotykają konkretną osobę, niż drobne naruszenia generujące rozproszone konsekwencje, co mogło wpłynąć na stosunkowo niski poziom wskaźnika.

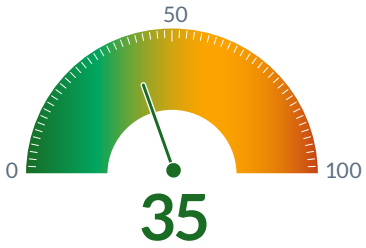

Dr hab. Waldemar Rogowski, prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

Wysoki poziom Wskaźnika Kultury Finansowej (WKF) pokazuje, że w świadomości społecznej umacnia się przekonanie, iż uczciwość w sprawach finansowych jest wartością samą w sobie. Mimo to wynik wskaźnika WKF nie powinien usypiać czujności. Utrzymanie tego poziomu wymaga bowiem dalszej i ciągłej edukacji finansowej, wzmacniania transparentności funkcjonowania rynku oraz konsekwentnego promowania odpowiedzialnych postaw wśród konsumentów i przedsiębiorców. To właśnie połączenie wiedzy, doświadczenia i etyki stanowi fundament rozwoju gospodarczego i społecznego. Należy jedynie pamiętać, że wartości wszystkich wskaźników opierają się na deklaracjach respondentów.

Przedsiębiorcy

Wartość wskaźników w 2026 roku

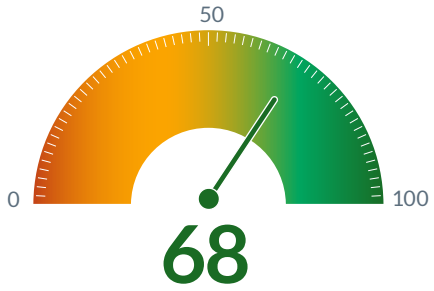

Wskaźnik Doświadczeń Finansowych

+1 względem 2025 r.

Wskazuje, że przedsiębiorcy i konsumenci stosunkowo rzadko spotykają się w praktyce z nieetycznymi sytuacjami w obszarze finansów.

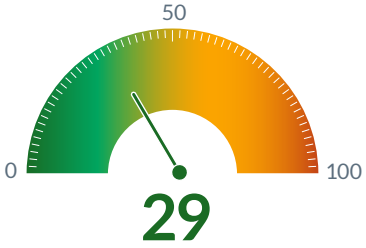
Im niższy Wskaźnik Doświadczeń Finansowych, tym wyższy Wskaźnik Kultury Finansowej Firm

WSKAŹNIK KULTURY FINANSOWEJ FIRM

-1 względem 2025 r.

Oznacza, że zarówno doświadczenia związane z nieetycznymi zachowaniami finansowymi, jak i poziom akceptacji dla takich działań, utrzymują się na relatywnie niskim poziomie.

Wskaźnik Akceptacji Postaw Finansowych

Bez zmian względem 2025 r.

Pokazuje, że istnieje jedynie niewielkie społeczne przyzwolenie na zachowania takie jak ukrywanie informacji finansowych, nierzetelne rozliczenia czy wykorzystywanie nieuczciwych praktyk dla osiągnięcia indywidulanych korzyści ekonomicznych.

Im niższy Wskaźnik Akceptacji Postaw Finansowych, tym wyższy Wskaźnik Kultury Finansowej Firm

Rozdział I.
Wskaźnik Kultury Finansowej

Dr hab. Waldemar Rogowski,
prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

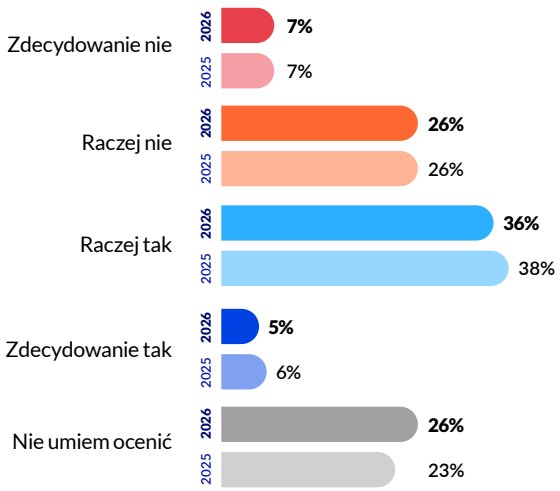
Warto podkreślić, że wysoka kultura finansowa nie jest wyłącznie kategorią etyczną. To również ważny czynnik wzmacniający poziom zaufania w relacjach biznesowych, ograniczający ryzyko transakcyjne oraz sprzyjający długoterminowemu rozwojowi przedsiębiorstw. Przedsiębiorstwa funkcjonujące w środowisku i otoczeniu opartym na transparentności i odpowiedzialności finansowej mają większe możliwości budowania trwałych relacji z kontrahentami, klientami i instytucjami finansowymi.

Jednocześnie wynik badania nie powinien prowadzić do nadmiernego optymizmu. Nawet przy stosunkowo wysokim poziomie kultury finansowej nadal obserwujemy obszary wymagające stałej edukacji i wzmacniania oraz utrwalania standardów i postaw etycznych. W warunkach rosnącej złożoności gospodarki, cyfryzacji procesów finansowych oraz wysokiej presji konkurencyjnej utrzymanie wysokich standardów wymaga dużej uważności zarówno ze strony przedsiębiorstw, jak i instytucji publicznych.

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie

Konsumenci

Czy uważasz, że Polacy w sferze finansowej postępują uczciwie? Weź pod uwagę: płacenie rachunków na czas, terminową spłatę zobowiązań, płacenie alimentów, usługi/produkty bez faktury itp.

Ocena etyki finansowej Polaków pozostaje stabilna, ale daleka od ideału. Odsetek osób przekonanych, że Polacy postępują nieuczciwie w sprawach finansowych wynosi 33 proc. i nie zmienił się względem 2025 roku. Oznaczać to może utrwalenie się społecznych ocen i brak wyraźnych sygnałów poprawy lub pogorszenia postrzeganej uczciwości finansowej. Więcej Polaków – 41 proc. dostrzega jednak uczciwe zachowania. Przewaga ocen pozytywnych wskazuje, że społeczny obraz uczciwości finansowej jest umiarkowanie korzystny, choć daleki od jednoznacznie pozytywnego.

Niski udział zdecydowanych ocen świadczy o ostrożności respondentów w ocenie tego zjawiska. Tylko 5 proc. badanych jest zdecydowanie przekonanych o etycznym postępowaniu Polaków, a 7 proc. wyraża zdecydowanie negatywną opinię. To sugeruje, że większość ocen opiera się raczej na umiarkowanych odczuciach niż silnie ugruntowanych przekonaniach, co może wskazywać na niejednoznaczny społeczny obraz uczciwości finansowej.

Znaczna część społeczeństwa jest nieprzekonana co do poziomu etyki finansowej rodaków. Przy 41 proc. odpowiedzi pozytywnych i 33 proc. negatywnych oznacza to, że około jedna czwarta badanych nie ma jednoznacznej opinii w tej kwestii. Może to świadczyć o ograniczonej wiedzy na temat skali nieetycznych zachowań lub o ambiwalentnej ocenie rzeczywistości finansowej.

Występują wyraźne różnice między kobietami i mężczyznami. O etycznym postępowaniu Polaków częściej są przekonani mężczyźni (47 proc.) niż kobiety (36 proc.). Różnica wynosząca 11 p.p. pokazuje, że kobiety są bardziej sceptyczne w ocenie uczciwości finansowej społeczeństwa lub bardziej krytycznie postrzegają zachowania związane z finansami osobistymi.

Etyka finansowa jest ważna dla 81 proc. badanych. Za bardzo ważną uznało ją 46 proc. respondentów – o 5 p.p. mniej niż w 2025 roku – a za raczej ważną 35 proc. Tylko 4 proc. oceniło ją jako nieważną.

Zdecydowana większość Polaków (78 proc.) popiera pomysł edukacji w zakresie etyki finansowej w szkołach. Przeciwnego zdania jest tylko 7 proc. badanych. Wynik pokazuje szerokie poparcie dla takiej edukacji, choć nie przesądza o jej zakresie czy formie.

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie

Dr hab. Waldemar Rogowski, prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

Wyniki naszego raportu pokazują, że Polacy dostrzegają związek między edukacją a kształtowaniem odpowiedzialnych postaw finansowych. Co ciekawe, poparcie dla nauczania etyki finansowej jest niemal dwukrotnie wyższe niż odsetek osób przekonanych, że Polacy obecnie postępują etycznie w sprawach finansowych. Można zatem przypuszczać, że społeczeństwo traktuje edukację jako narzędzie wzmacniania standardów uczciwości i budowania kultury finansowej kolejnych pokoleń.

Liczba dłużników spada w podobnym tempie, a kwota zaległości – około sześciokrotnie szybciej niż rok wcześniej. Trzeci kwartał 2026 roku konsumenci zamknęli z zaległymi zobowiązaniami kredytowymi i pozakredytowymi wynoszącymi blisko 73,2 mld zł. To wyraźnie mniej niż rok wcześniej, kiedy ich wartość sięgała około 84,6 mld zł. Od września 2025 do września 2026 roku kwota zaległości zmniejszyła się o 11,4 mld zł (13,5 proc.), a liczba dłużników o 132 156 osób (5,4 proc.). W porównaniu z poprzednim okresem rocznym kwota zaległości malała więc znacznie szybciej, natomiast liczba dłużników spadała w podobnym tempie. Od września 2024 do września 2025 roku zaległości zmniejszyły się bowiem o 1,9 mld zł (2,2 proc.), a liczba dłużników – o 136,5 tys. osób (5,3 proc.). Poprawę widać również w średniej zaległości przypadającej na osobę. Na koniec września 2026 roku wynosiła ona 31 609 zł, wobec 34 477 zł rok wcześniej i 33 486 zł dwa lata wcześniej.

Szybszy spadek kwoty zaległości nie oznacza równie szybkiego spadku liczby dłużników. Choć łączna wartość zaległych zobowiązań maleje znacznie szybciej niż rok wcześniej, tempo spadku liczby osób z zaległościami pozostaje podobne. To ważne rozróżnienie: zmniejszenie kwoty zadłużenia nie jest równoznaczne z rozwiązaniem problemów wszystkich osób, które mają trudności z regulowaniem zobowiązań.

Wyższe realne dochody i stabilne zatrudnienie mogą ułatwiać spłatę zobowiązań. Gdy wynagrodzenia rosną szybciej niż ceny, gospodarstwa domowe mogą dysponować większą kwotą na regulowanie bieżących zobowiązań i zaległości. Stabilność zatrudnienia sprzyja z kolei przewidywalności dochodów i planowaniu wydatków. Spłatę może również ułatwiać uzgodnienie z wierzycielem warunków dostosowanych do możliwości dłużnika, na przykład rozłożenie zaległości na raty. Znaczenie ma także świadomość finansowa, w tym umiejętność rozpoznania pierwszych trudności i odpowiednio wczesnego szukania rozwiązania. Na podstawie samych danych o wartości zaległości i liczbie dłużników nie można jednak określić, w jakim stopniu poszczególne czynniki wpłynęły na odnotowaną poprawę.

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie

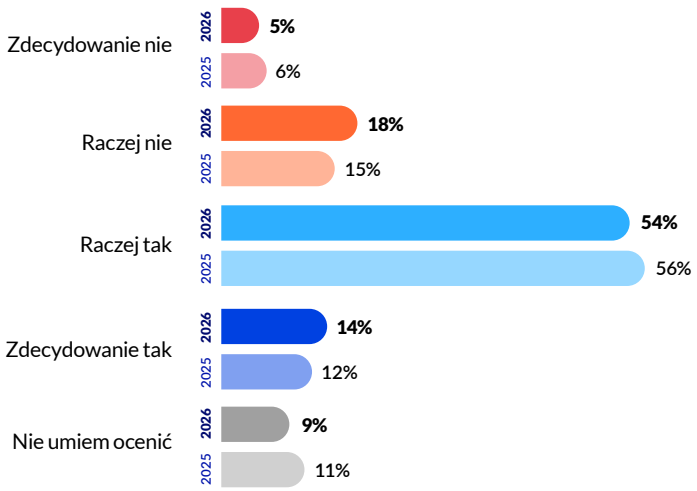
Skala zaległości maleje, ale problem pozostaje znaczący. Mimo odnotowanego spadku konsumenci nadal mają 73,2 mld zł zaległych zobowiązań kredytowych i pozakredytowych, a średnia zaległość przypadająca na osobę wynosi około 32 tys. zł. Poprawa oznacza więc ograniczenie skali zjawiska, a nie jego rozwiązanie. Warto przy tym odróżniać zaległe zobowiązania od całego zadłużenia: przedstawione kwoty dotyczą płatności, których nie uregulowano w terminie, a nie wszystkich kredytów, pożyczek i innych zobowiązań konsumentów.

Także niewielkie zaległości wymagają uwagi. Aż 71 proc. zaległości konsumentów stanowią zobowiązania do 5 tys. zł, czyli takie, które teoretycznie powinny być łatwe do spłaty. W praktyce jednak niemal połowa zadłużonych osób nie potrafi sobie z nimi poradzić. Dlatego niewielka wartość zaległości nie powinna być powodem do odkładania rozwiązania problemu. Ważne jest rozpoznanie przyczyn opóźnienia, sprawdzenie możliwości uregulowania należności i odpowiednio wczesny kontakt z wierzycielem. Narastanie zaległości może dodatkowo obciążać budżet i utrudniać odzyskanie kontroli nad finansami.

Przedsiębiorcy

Czy uważasz, że przedsiębiorcy w sferze finansowej postępują uczciwie? Weź pod uwagę: terminową spłatę zobowiązań, płatności wobec partnerów biznesowych (dostawców, kooperantów) itp.

Ponad 2/3 przedsiębiorców ocenia swoje środowisko jako uczciwe finansowo, przy czym aż 54 proc. stanowiły odpowiedzi umiarkowane, wobec 14 proc. odpowiedzi zdecydowanych. Niemal jedna czwarta przedstawicieli sektora MŚP uważa, że polscy przedsiębiorcy nie postępują w sferze finansów etycznie, w tym 5 proc. udzieliło odpowiedzi zdecydowanie negatywnej. Opinie na ten temat są zbliżone do opinii wyrażanych w ubiegłym roku.

Rośnie znaczenie etyki finansowej w biznesie. Połowa przedstawicieli małego i średniego biznesu uważa, że etyka finansowa jest bardzo ważna w otoczeniu biznesowym (+3 p.p. względem 2025 roku), a kolejne 38 proc. uznało, że jest raczej ważna. Tylko 4 proc. respondentów wskazało ten aspekt za nieważny (-3 p.p. względem 2025 roku).

Niemalże każdy badany przedsiębiorca uważa, że etyka finansowa wpływa na jakość prowadzenia biznesu. 58 proc. respondentów uznało, że etyka finansowa zdecydowanie wpływa na prowadzenie biznesu, a 33 proc., raczej dostrzega taki wpływ. Odpowiedzi negatywnej udzieliło jedynie 6 proc. przedstawicieli MŚP. W stosunku do 2025 roku widać wzrost znaczenia etyki finansowej w opiniach respondentów – wskaźnik odpowiedzi negatywnych spadł o 3 p.p., a zdecydowanie pozytywnych wzrósł o 6 p.p.

Najczęściej wskazywanym efektem etycznego działania jest zaufanie klientów i partnerów. Wymieniło je 49 proc. przedsiębiorców, następnie stabilność finansową – 42 proc. oraz reputację – 34 proc. Wskazania dotyczące reputacji spadły o 8 p.p.; pozostałe wyniki były zbliżone do ubiegłorocznych.

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie

Zatory płatnicze zostały znormalizowane. W wielu branżach opóźnienia płatności są traktowane jako element rzeczywistości biznesowej. Jeżeli przedsiębiorca od lat spotyka się z wydłużaniem terminów płatności, renegocjacjami, opóźnieniami, to może uznawać je za problem gospodarczy, ale niekoniecznie moralny.

Zaległości płatnicze wpisane w codzienność. Fakt, że zatory płatnicze stały się stałym elementem rzeczywistości gospodarczej i w pewnym stopniu zostały znormalizowane potwierdzają daneo zaległych zobowiązaniach przedsiębiorstw widoczne w Rejestrze Dłużników BIG InfoMonitor i informacje o opóźnionych zobowiązaniach kredytowych z BIK. Na koniec września 2026 r. łączne przeterminowane zobowiązania przedsiębiorstw wobec kontrahentów, dostawców usług i banków wyniosły blisko 48 mld zł. Ich wartość wzrosła w ciągu roku o 2,7 mld zł, czyli o blisko 6 proc. W poprzednim analogicznym okresie – między wrześniem 2024 r. a wrześniem 2025 r. - wzrost wyniósł 47 mln zł, czyli 0,1 proc.

Coraz więcej firm nie reguluje zobowiązań. Narastającym zaległościom towarzyszy wzrost liczby przedsiębiorstw z przeterminowanymi zobowiązaniami. Pod koniec września 2026 r. miało je ponad 317,7 tys. podmiotów gospodarczych. To o 16,4 tys. firm więcej niż rok wcześniej, co oznacza skok o 5,4 proc. Wzrost ten nastąpił po spadku odnotowanym rok wcześniej. Między wrześniem 2024 r. a wrześniem 2025 r. liczba firm z zaległościami zmniejszyła się o 7,8 proc. – z 326,8 tys. do 301,3 tys.

Średnia zaległość na firmę nieznacznie wzrosła. Na koniec września 2026 r. na jedno przedsiębiorstwo z przeterminowanymi zobowiązaniami przypadało średnio około 150,7 tys. zł zaległości, wobec 149,9 tys. zł rok wcześniej i 138,1 tys. zł dwa lata wcześniej. W ciągu ostatniego roku wzrosła więc zarówno liczba firm z zaległościami, jak i w niewielkim stopniu – średnia kwota przypadająca na jednego dłużnika.

Paweł Szarkowski,
prezes BIG InfoMonitor

Przekonanie o etycznym postępowaniu przedsiębiorców wyraziło aż 68 proc. respondentów. Mimo to, niepokoi wysoka skala zatorów płatniczych jaką od lat obserwujemy, która nie przekłada się na negatywną ocenę etyczną przedsiębiorców. Być może są częściej postrzegane jako skutek problemów finansowych i efektu domina niż jako celowe oszustwo. W praktyce funkcjonuje myślenie „nie zapłacił, bo sam nie otrzymał zapłaty", a nie „nie zapłacił, bo chciał oszukać". Wyniki badania wskazują również, że pojedyncze negatywne doświadczenia nie zawsze są przenoszone na ocenę całego środowiska biznesowego.

Rozdział II.
Postrzeganie etyki finansowej i jej znaczenia w społeczeństwie

Ponad połowa zaległości przypada na cztery sektory gospodarki. Największe kwoty przeterminowanych zobowiązań mają firmy z handlu hurtowego i detalicznego – ich zaległości przekroczyły 9 mld zł. Zaległości przemysłu sięgają 8,9 mld zł. Kolejne miejsca zajmują budownictwo z kwotą 6,3 mld zł oraz sektor transportu, spedycji i logistyki z zaległościami na poziomie 3,4 mld zł. Łącznie na te cztery sektory przypada około 58 proc. wszystkich zaległości przedsiębiorstw odnotowanych w bazach BIG InfoMonitor i BIK.

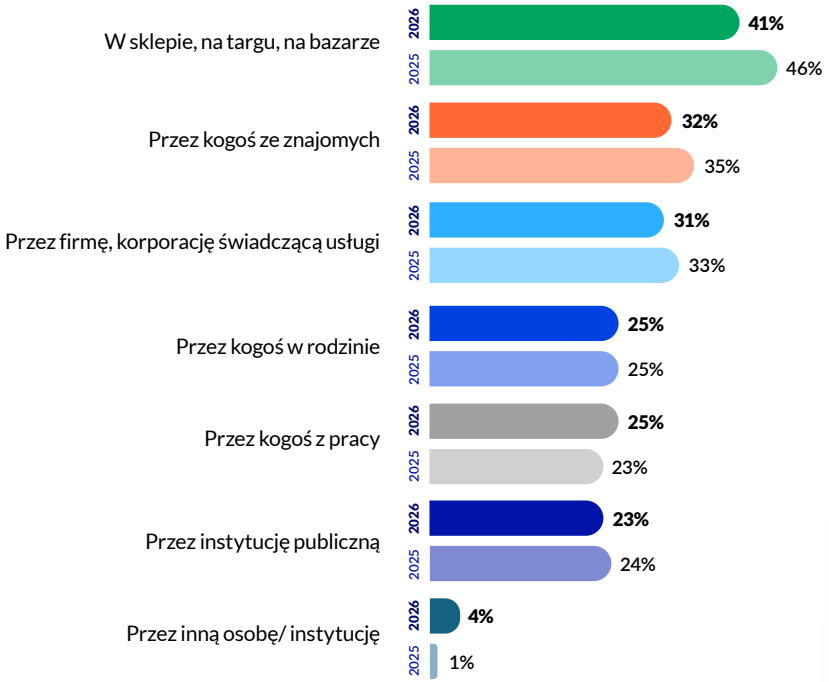
W energetyce zaległości wzrosły ponad trzykrotnie. W sektorze energetycznym, obejmującym wytwarzanie i dostarczanie energii elektrycznej, gazu, pary wodnej i ciepła, wartość zaległości powiększyła się w ciągu roku o 204 proc., czyli o 358,4 mln zł. Znaczący wzrost odnotował również przemysł – o 19,6 proc., czyli o około 1,5 mld zł. Kwotowo był to większy przyrost niż w energetyce. Największy spadek odnotowano natomiast w górnictwie i wydobyciu, gdzie wartość zaległych zobowiązań zmniejszyła się o 19,1 proc., czyli o 134,1 mln zł.

W tych branżach odsetek firm z zaległościami jest najwyższy. Udział przedsiębiorstw z przeterminowanymi zobowiązaniami wynosi ogółem 4,5 proc., ale różni się między sektorami. Najwyższy odsetek nierzetelnych płatników występuje w transporcie i gospodarce magazynowej – 8,7 proc., dostawie wody, gospodarowaniu ściekami i odpadami oraz działalności rekultywacyjnej – 7,2 proc., górnictwie i wydobyciu – 6,7 proc. oraz działalności związanej z zakwaterowaniem i gastronomią – 5,7 proc. W wymienionych branżach udział przedsiębiorstw z przeterminowanymi zobowiązaniami jest wyższy niż średnio w gospodarce.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Konsumenci

Czy kiedykolwiek zostałeś(aś) oszukany(a)/naciągnięty(a)/ niesprawiedliwie potraktowany(a) w aspekcie finansowym?

Największe ryzyko oszustwa, Polacy widzą w codziennych zakupach, a nie skomplikowanych transakcjach, produktach finansowych czy inwestycyjnych. Aż 41 proc. badanych Polaków deklaruje, że zostało oszukanych podczas zakupów w sklepie, na targu lub bazarze.

Bliscy i znajomi również okazują się częstym źródłem nieetycznych zachowań finansowych. Oszustwa i nieuczciwość finansowa nie są wyłącznie problemem relacji z przedsiębiorcami czy sprzedawcami, ale często występują w najbliższym otoczeniu społecznym. Dlatego szczególnie zaskakuje skala negatywnych doświadczeń w relacjach osobistych. Co trzecia osoba (32 proc.) została oszukana, naciągnięta lub niesprawiedliwie potraktowana w aspekcie finansowym przez kogoś ze swoich znajomych, a kolejne 25 proc. wskazuje na najbliższą rodzinę. Może to sugerować, że relacje koleżeńskie częściej wiążą się z nieformalnymi pożyczkami, wspólnymi przedsięwzięciami lub ustnymi ustaleniami, które stwarzają pole do nadużyć.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Roman Pomianowski, psycholog społeczny, prezes Stowarzyszenie Wsparcia Zadłużonych

Wczesne doświadczenia Stowarzyszenia Program Wsparcia Zadłużonych ujawniły specyficzny paradoks: po pomoc znacznie częściej zgłaszają się nie sami dłużnicy, lecz ich bliscy – rodzice, partnerzy czy przyjaciele. Osoby te, kierowane empatią, poczuciem obowiązku oraz troską, udzielają wsparcia finansowego, które zamiast rozwiązać problem, wciąga je w tzw. współzadłużenie. Choć formalnie nie posiadają długów, doświadczają najcięższych skutków zadłużenia: lęku, poczucia zagrożenia, wstydu, krzywdy i bezradności. Z czasem uświadamiają sobie, że wpadły w pułapkę przejmowania odpowiedzialności za problemy, których – mimo poświęconych środków i energii – nie są w stanie same rozwiązać.

Anatomia mechanizmu współzadłużenia:

- Ślepe zaufanie i brak procedur: Bliskie relacje skłaniają do zawieszenia krytycznego myślenia. Unikamy pisemnych umów, pokwitowań czy jasnych ustaleń spłaty, uznając je za dowód nieufności lub nietakt.
- Szara strefa ustaleń „na słowo”: Pożyczki bez określonych ram i warunków tworzą przestrzeń do niedomówień, powracających roszczeń oraz późniejszego wycofywania się dłużnika z obietnic.
- Paraliż egzekucyjny i szantaż emocjonalny: Wobec własnego dziecka czy przyjaciela tradycyjne metody odzyskiwania środków zawodzą. Włącza się presja emocjonalna, a poszkodowani często wolą odpuścić dług, niż doprowadzić do rozpadu relacji.
- Erozja relacji: Gdy staje się jasne, że dobre intencje zostały wykorzystane, zaufanie i szacunek ulegają zniszczeniu, pozostawiając poczucie krzywdy i naiwności.

Najgroźniejszym skutkiem nieświadomego pomagania jest utrwalenie problemu. Silne więzy emocjonalne, szczególnie w relacjach rodzic-dziecko czy dziadkowie-wnuki, prowadzą do powtarzania tego schematu w nieskończoność. Z jednej strony występuje emocjonalne zaślepienie i naiwna wiara, że „to już ostatni raz”, z drugiej – dłużnik uzyskuje złudne poczucie bezpieczeństwa oraz komfort trwania w długach dzięki skutecznej manipulacji środowiskiem.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Co drugi Polak mógł stracić zaufanie do bliskich w kwestiach finansowych. Łącznie 57 proc. osób miało negatywne doświadczenie finansowe z kimś ze znajomych lub bliskich, można więc mówić o istotnym społecznym problemie deficytu zaufania. Wynik ten pokazuje, że ryzyko finansowe często wynika nie tylko z kontaktów z nieznajomymi czy instytucjami, ale także z relacji opartych na wcześniejszym zaufaniu.

Dr Michał Ziemiak, Rzecznik Finansowy

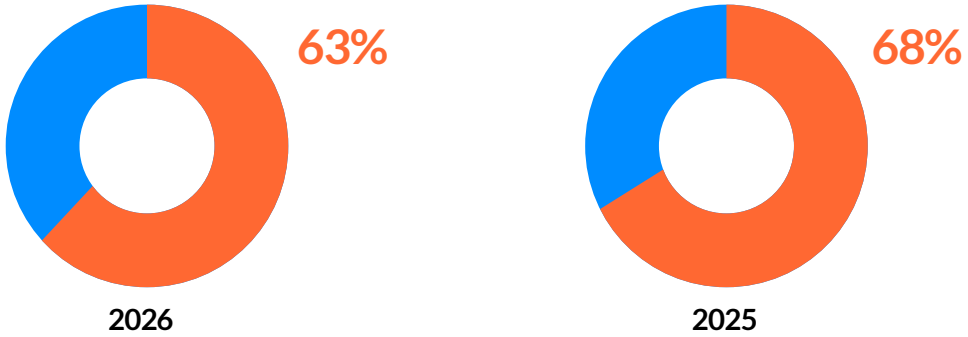
Wyniki badania pokazują, jak szeroki zakres powinno mieć poradnictwo zadłużeniowe, które jest obecnie projektowane w związku z wdrożeniem dyrektywy CCD2. Będzie to nowa usługa publiczna, dostępna dla obywateli bezpłatnie, której celem powinno być możliwie wczesne zatrzymanie procesu nadmiernego zadłużania się i pomoc w powrocie do stabilności finansowej. Sam prawodawca unijny dostrzegł, że skuteczna pomoc osobom nadmiernie zadłużonym nie może ograniczać się do jednej dziedziny. CCD2 przewiduje spersonalizowane wsparcie obejmujące poradnictwo prawne, techniczne – związane z zarządzaniem pieniędzmi i długiem – oraz pomoc społeczną i psychologiczną. Tak rozumiane doradztwo oddłużeniowe może być nie tylko formą pomocy osobie zadłużonej. Może również chronić jej rodzinę przed przejęciem konsekwencji tego zadłużenia i ograniczać społeczne koszty nadmiernego zadłużenia. Nie przypadkowo w idealnym modelu wsparcie w sytuacji nadmiernego zadłużenia, obejmuje całą rodzinę, a nie tylko samą osobę, która zaciągała zobowiązania.

Jak widzimy bowiem z badania, problemy finansowe mogą wykraczać poza relację między konsumentem a instytucją finansową. Zadłużenie może wpływać na relacje z dalszą rodziną czy znajomymi. 32 proc. badanych deklaruje, że doświadczyło nieuczciwego potraktowania w sprawach finansowych ze strony znajomego, a 25 proc. – ze strony członka rodziny. Nie wiemy jaki odsetek osób doświadczył problemu ze spłatą nieformalnych pożyczek. Z zagranicznych doświadczeń wynika jednak, że wśród osób nadmiernie zadłużonych pożyczki „rodzinne" są częstym elementem kwoty zadłużenia. Dlatego system poradnictwa zadłużeniowego powinien obejmować nie tylko analizę zobowiązań wobec podmiotów rynku finansowego, ale też rodziny, zaległości czynszowych czy abonamentów telefonicznych.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

63 proc. Polaków spontanicznie potwierdza negatywne doświadczenia finansowe – zostali oszukani lub niesprawiedliwie potraktowani. Wskaźnik ten spadł o 5 p.p. względem 2025 roku.

Wskaźnik respondentów, którzy spontanicznie deklarują, że zostali oszukani finansowo

Brak zwrotu pożyczonych komuś pieniędzy to najczęściej doświadczany problem. Polacy zapytani jakich negatywnych i społecznie nieetycznych sytuacji finansowych doświadczali w swoim życiu, przede wszystkim wskazali na nieoddaną pożyczkę od osoby, której udzielili wsparcia finansowego. W czołówce nadużyć znalazła się też zawyżona cena lub opłata, źle naliczony rachunek. Na wysokiej pozycji uplasowały się też oszustwa, kradzież czy wyłudzenia. Wskazywano również na sytuacje, kiedy to zapłacono za towar, którego nie dostarczono lub usługę, której nie wykonano. Źle wydana reszta w sklepie lub na bazarze, czy dostarczenie wadliwego lub podrobionego towaru lub złe wykonanie usługi, to także przewijające się negatywne doświadczenia Polaków.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

TOP 7 negatywnych i najczęściej doświadczanych sytuacji w sferze finansowej

Roman Pomianowski,
psycholog społeczny, prezes Stowarzyszenie Wsparcia Zadłużonych

Brak zwrotu prywatnie pożyczonych pieniędzy jest często najczęściej wskazywanym problemem, ponieważ łączy w sobie kilka czynników społecznych i psychologicznych. Pożyczamy osobom, którym z reguły ufamy. Rodzinie i znajomym rzadko stawia się formalne warunki, spisuje umowy czy określa terminy spłaty. Relacja opiera się tu przede wszystkim na zaufaniu, które często bywa później nadużywane. Trudniej egzekwować dług od bliskich. W przypadku firmy można złożyć reklamację czy wejść na drogę prawną. W relacjach prywatnych wiele osób unika konfliktów i godzi się na kolejne przesunięcia terminu spłaty. Problemy finansowe pożyczkobiorców są częste. Osoby proszące o pożyczkę często już znajdują się w trudnej sytuacji finansowej i mają już jakieś niespłacane zobowiązania, co zwiększa ryzyko, że nie będą w stanie oddać pieniędzy w ustalonym terminie. Skala zjawiska jest duża. Nieformalne pożyczki między rodziną i znajomymi są powszechne, więc również liczba związanych z nimi problemów jest wysoka. Strata jest odczuwana podwójnie. Poszkodowany traci nie tylko pieniądze, ale często także zaufanie do bliskiej osoby. Dlatego takie doświadczenia są dobrze zapamiętywane i częściej wskazywane w badaniach.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

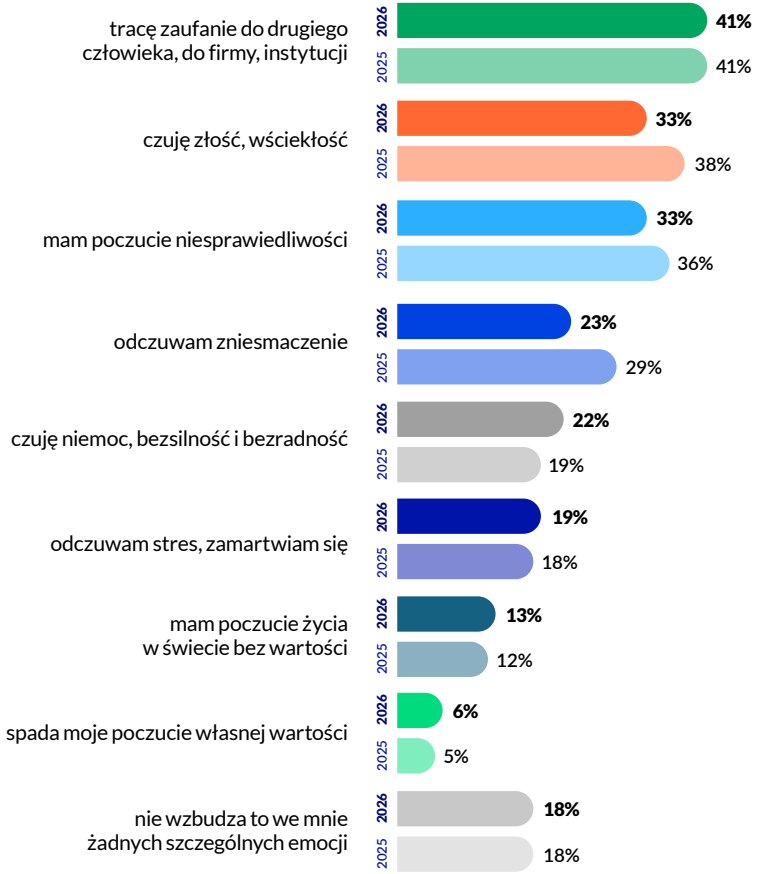
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej niszczą zaufanie do ludzi i instytucji. Aż 41 proc. respondentów twierdzi, że sytuacje, kiedy zostali niesprawiedliwie potraktowani w sferze finansowej wpłynęły negatywnie na ich poziom zaufania do ludzi, firm i instytucji. Złość i poczucie niesprawiedliwości deklarowałopo 33 proc. respondentów. Niemal co piąty badany nie dostrzega, by takie sytuacje wpływały szczególnie na emocje czy **przyszłe działania (18 proc.).**

Paweł Szarkowski, prezes BIG InfoMonitor

Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej mają konsekwencje wykraczające daleko poza samą stratę pieniędzy. Każdy przypadek nieuczciwości, niesprawiedliwego traktowania czy niewywiązania się z finansowych zobowiązań osłabia zaufanie, które jest fundamentem zdrowych relacji społecznych i sprawnie funkcjonującego rynku oraz społeczeństwa. Gdy konsumenci tracą zaufanie do innych ludzi lub instytucji, stają się bardziej ostrożni, ograniczają współpracę i rzadziej podejmują decyzje wymagające wzajemnej wiarygodności. Dlatego budowanie wysokich standardów etycznych w obrocie finansowym jest nie tylko kwestią ochrony konsumentów, ale także warunkiem wzmacniania kapitału społecznego.

Jak tego typu negatywne doświadczenia w sferze finansowej wpływają na Twoje emocje, wartości i przyszłe działania?

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Co trzeci Polak zetknął się z próbą obejścia obowiązujących zasad czy reguł społecznych. Usługi bez paragonu, manipulacje cenowe, w tym promocjami, ukryte koszty na umowie kredytowej, brak wypłaconej pensji, konieczność wręczenia łapówki. To tylko część nadużyć finansowych jakich doświadczyli w ostatnim czasie Polacy, co pokazuje, że nieuczciwe praktyki są powszechnym elementem rynku.

Chęć szybkiego zysku często wygrywa z uczciwością. Aż 1/3 badanych otrzymała ofertę usługi bez paragonu lub opartą na fałszywej promocji. Oferty bez paragonu najczęściej wynikają z próby uniknięcia opodatkowania lub innych obciążeń formalnych. Dla części przedsiębiorców oznacza to możliwość zwiększenia zysku, a dla klientów pozornie niższą cenę. W praktyce odbywa się to jednak kosztem przejrzystości i bezpieczeństwa transakcji. Część sprzedawców nadal próbuje wykorzystywać psychologiczny wpływ słowa „promocja". Presja konkurencyjna i walka o uwagę klienta skłaniają niektóre firmy do sztucznego zawyżania cen przed obniżką lub prezentowania rabatów, które nie przynoszą realnych oszczędności.

Dr hab. Katarzyna Sekścińska, prof. UW, Katedra Psychologii Biznesu i Innowacji Społecznych, Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

Z perspektywy psychologii konsumenta najbardziej niepokojąca jest nie tylko skala nieuczciwych praktyk, ale to, że zaczynamy się do nich przyzwyczajać. Jeśli co trzeci badany zetknął się z ofertą bez paragonu lub fałszywą promocją, trudno mówić o pojedynczych incydentach. To sygnał, że obchodzenie zasad stało się elementem codziennych doświadczeń konsumentów.

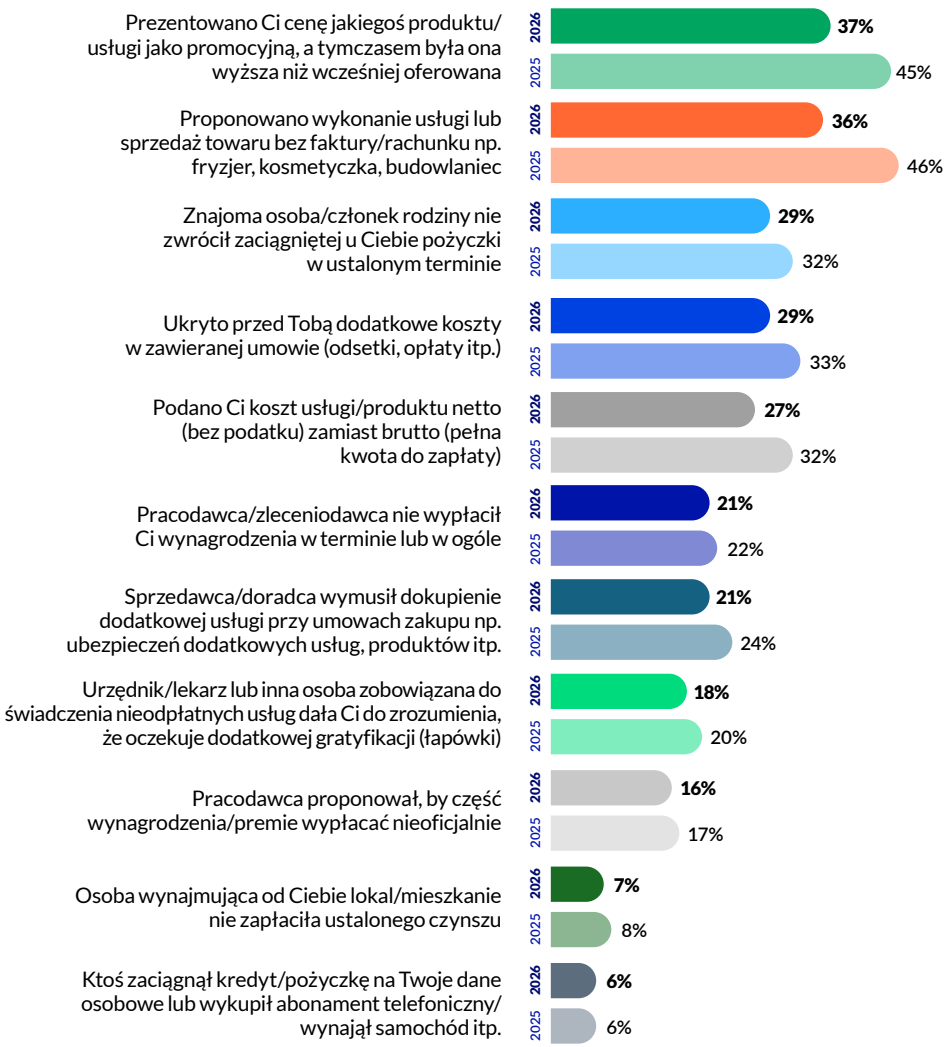
Dlaczego tak łatwo dajemy się wciągnąć w takie sytuacje? Bo nieuczciwość często przychodzi w atrakcyjnym opakowaniu: „będzie taniej", „tylko dzisiaj", „bez paragonu możemy zejść z ceny". Psychologicznie silniejsza okazuje się korzyść natychmiastowa niż ryzyko, które pojawi się dopiero później. Konsument widzi oszczędność tu i teraz, a nie widzi od razu ceny, którą może zapłacić za brak dokumentu, utratę ochrony czy ukryte koszty. Dodatkowo działa mechanizm społecznego przyzwolenia. Jeśli podobne zachowania spotykamy regularnie, łatwiej pomyśleć: „skoro inni się na to zgadzają, to pewnie nie ma w tym nic szczególnie złego". W ten sposób pojedyncze odstępstwo od zasad może z czasem stać się normą.

Te wyniki pokazują, jak łatwo nieuczciwość może wślizgnąć się do codziennych decyzji i zostać przez nas znormalizowana. Walka z nią zaczyna się w głowie konsumenta, od umiejętności rozpoznania manipulacji, zatrzymania się przed pozornie atrakcyjną „okazją" i zadania sobie pytania: „co naprawdę zyskuję, a jakie ryzyko biorę na siebie?".

> Nieuczciwość rzadko zaczyna się od wielkiego nadużycia. Częściej od drobnego ustępstwa, na które przymykamy oko, bo „przecież nic się nie stało". To właśnie z takich małych kompromisów buduje się społeczne przyzwolenie na obchodzenie zasad. A kiedy granica przesuwa się wystarczająco długo, to, co jeszcze niedawno budziło sprzeciw, zaczynamy traktować jak zwyczajny element codzienności.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Czy doświadczyłeś(aś) następujących sytuacji?

Dr Michał Ziemiak, Rzecznik Finansowy

W świetle doświadczeń Rzecznika Finansowego szczególnie niepokoi fakt, że co piąty badany doświadczył niedozwolonej praktyki polegającej na przymusowym dokupieniu dodatkowych usług lub produktów. Ponadto niemal co trzeci badany deklaruje, że spotkał się z ukryciem dodatkowych kosztów w zawieranej umowie. Zaufanie do rynku buduje się przede wszystkim poprzez przejrzystość. Konsument powinien móc łatwo zrozumieć, ile rzeczywiście zapłaci za produkt lub usługę i jakie obowiązki na siebie przyjmuje. Jeżeli po podpisaniu umowy pojawia się poczucie, że nie wszystkie koszty zostały przedstawione w sposób jasny i zrozumiały, ucierpi nie tylko relacja z konkretną firmą, ale również zaufanie do całego rynku.

W tym kontekście szczególnie wymowny jest inny wynik tego badania, zgodnie z którym 41 proc. respondentów deklaruje, że negatywne doświadczenia finansowe prowadzą do utraty zaufania do ludzi, firm lub instytucji. To pokazuje, że przejrzystość informacji nie jest wyłącznie kwestią spełnienia formalnych obowiązków. Jest fundamentem budowania poczucia bezpieczeństwa konsumentów oraz wiarygodności rynku. Każda sytuacja, w której klient dopiero po czasie odkrywa rzeczywiste koszty produktu lub usługi, osłabia zaufanie, które później bardzo trudno odbudować.

Rozdział III.
Nieetyczne doświadczenia w sferze finansowej

Przedsiębiorcy

Świadomość etyczna w biznesie ma luki. Trudno wskazać konkretne nieetyczne zachowania. Przedstawiciele firm mają trudność, by spontanicznie wskazać zachowania nieetyczne. Zapytani o to z jakimi sytuacjami nieetycznymi finansowo spotykają się w swoim otoczeniu biznesowym, aż 70 proc. nie wskazało takich sytuacji. Po przedstawieniu konkretnych przykładów odsetki deklarowanych doświadczeń były jednak znacznie wyższe , co oznacza, że przedsiębiorcy spontanicznie nie postrzegają ich jako nieetyczne, albo nie przywiązują do nich tak dużego znaczenia, by je wymieniać.

Najczęściej wskazywane zachowania nieetyczne w biznesie to nieterminowe płacenie faktur (17 proc.) oraz całkowity brak zapłaty (6 proc.). Pozostałe sytuacje wymieniło nie więcej jak 2 proc. respondentów. Wyniki nie odbiegają od tych uzyskanych w ubiegłym roku.

Agnieszka Majewska, Rzeczniczka Małych i Średnich Przedsiębiorstw

Raport „Kultura finansowa Polaków. Postawy konsumentów i przedsiębiorców w świecie finansów" pokazuje znaczenie uczciwości, odpowiedzialności i terminowego regulowania zobowiązań. Z perspektywy mikro-, małych i średnich firm obraz warto uzupełnić o warunki, w których przedsiębiorcy podejmują decyzje finansowe. Na kondycję wpływają zmienność regulacji, obciążenia fiskalne, rozbudowane obowiązki administracyjne oraz nierównowaga w relacjach z dużymi kontrahentami.

Stabilność zasad współpracy państwa z biznesem ma bezpośrednie przełożenie na bezpieczeństwo prowadzenia działalności. Przedsiębiorca inwestuje, zatrudnia i planuje przepływy finansowe w oparciu o określone reguły. Zmiana sposobu ich stosowania w trakcie realizacji programów, czego przykładem są doświadczenia związane z PFR, „Czystym Powietrzem" czy Małym ZUS Plus, może zachwiać płynnością finansową nawet dobrze zarządzanej firmy. Podobny efekt przynoszą kolejne daniny oraz obowiązki sprawozdawcze, zwłaszcza gdy administracja dysponuje już wymaganymi danymi.

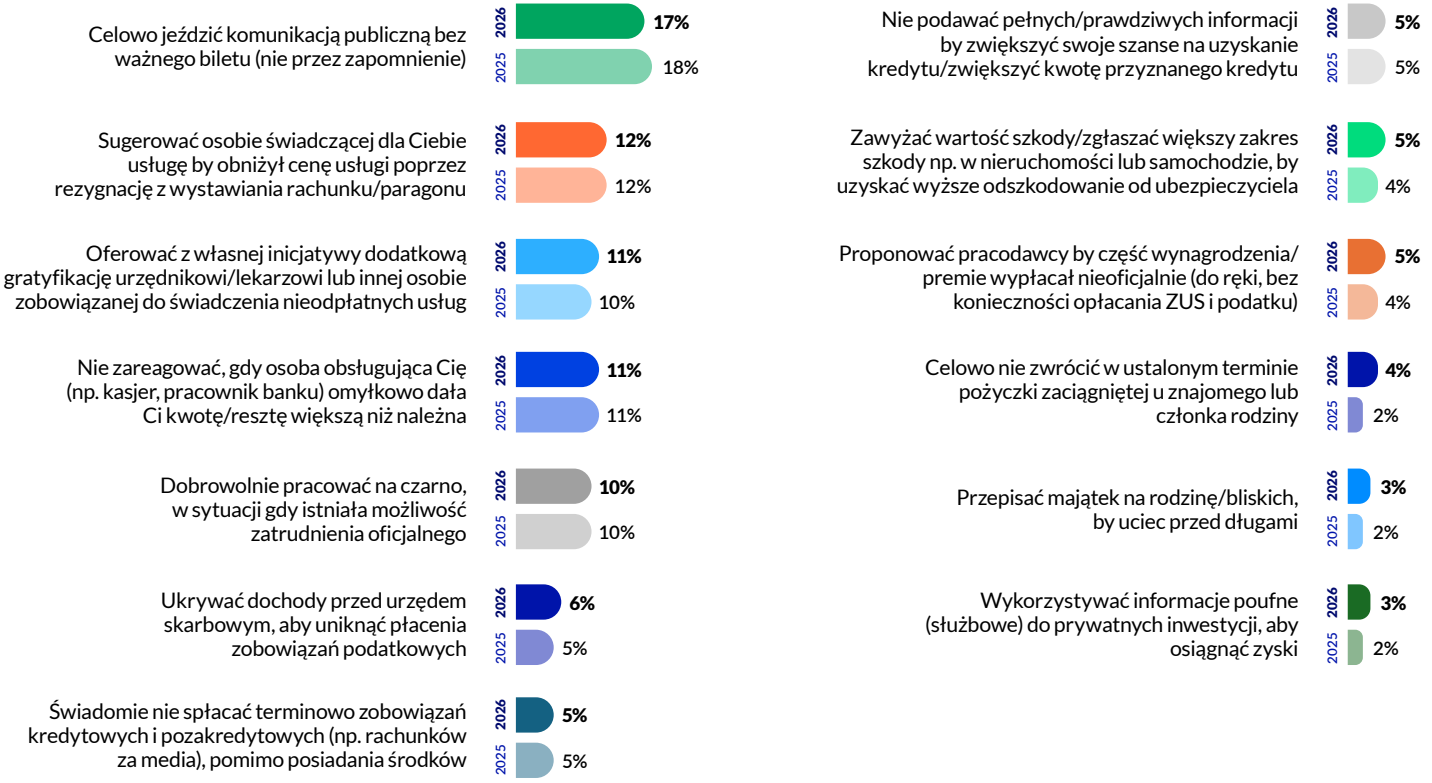
Zatory płatnicze mają także drugi, rzadziej omawiany wymiar. W relacjach MŚP z dużymi kontrahentami często występuje asymetria siły kontraktowej. Mała firma wykonuje usługę, ponosi koszty, wypłaca wynagrodzenia i reguluje swoje zobowiązania, a na należność czeka tygodniami. W praktyce udziela większemu partnerowi nieoprocentowanego kredytu kupieckiego. Sama natomiast finansuje powstałą lukę kredytem, za który płaci odsetki. W ten sposób koszt finansowania silniejszego podmiotu zostaje przeniesiony na MŚP.

Dlatego kultura finansowa powinna oznaczać także przewidywalne prawo, stabilne zasady współpracy z państwem, proporcjonalne obowiązki oraz równowagę w relacjach kontraktowych. Dla MŚP płynność to kapitał na inwestycje, miejsca pracy i dalszy rozwój.

Rozdział IV.
Świadome podejmowanie działań nieetycznych finansowo

Konsumenci

Czy zdarzyło Ci się kiedykolwiek?

Rozdział IV.
Świadome podejmowanie działań nieetycznych finansowo

Najpopularniejsze nadużycia są społecznie „oswojone" i nie są stygmatyzowane. Mają one charakter codziennych, pozornie drobnych odstępstw od zasad i reguł i nie są postrzegane przez część społeczeństwa jako poważne przestępstwa finansowe czy zachowania nieetyczne. Jazda bez biletu czy propozycja wykonania usługi bez paragonu bywają traktowane jako sposób na oszczędność, a nie jako działanie nieetyczne. To może tłumaczyć, dlaczego są znacznie częstsze niż np. wyłudzenia kredytów czy zawyżanie szkód ubezpieczeniowych.

Motywacją jest przede wszystkim doraźna korzyść finansowa. Oba zachowania mają wspólny mianownik: chęć zapłacenia mniej lub uniknięcia części kosztów. Pokazuje to, że wiele nadużyć nie wynika z chęci osiągnięcia dużych zysków, lecz z codziennych prób ograniczania wydatków. Na drugim końcu zestawienia znajdują się działania powszechnie uznawane za poważne nadużycia, takie jak wykorzystywanie informacji poufnych (3 proc.) czy przepisywanie majątku w celu uniknięcia spłaty długów (3 proc.). Wskazuje to, że społeczna ocena moralna danego czynu ma duży wpływ na jego rozpowszechnienie.

Polacy częściej akceptują drobne nadużycia niż poważne oszustwa. Wyniki raportu sugerują, że granica etyczna jest przesuwana przede wszystkim w przypadku zachowań postrzeganych jako „niewielkie przewinienia", których konsekwencje wydają się rozproszone i mniej odczuwalne dla innych.

Mężczyźni częściej niż kobiety przyznają się do działań nieetycznych finansowo. W żadnej z analizowanych sytuacji kobiety nie zadeklarowały podejmowania działań nieetycznych z częstotliwością wyższą niż mężczyźni, z kolei w przypadku dziewięciu z trzynastu analizowanych sytuacji mężczyźni udzielili odpowiedzi twierdzącej istotnie częściej niż kobiety – tzn., że dopuszczali się zachowań nieetycznych finansowo lub do nich przyznawali.

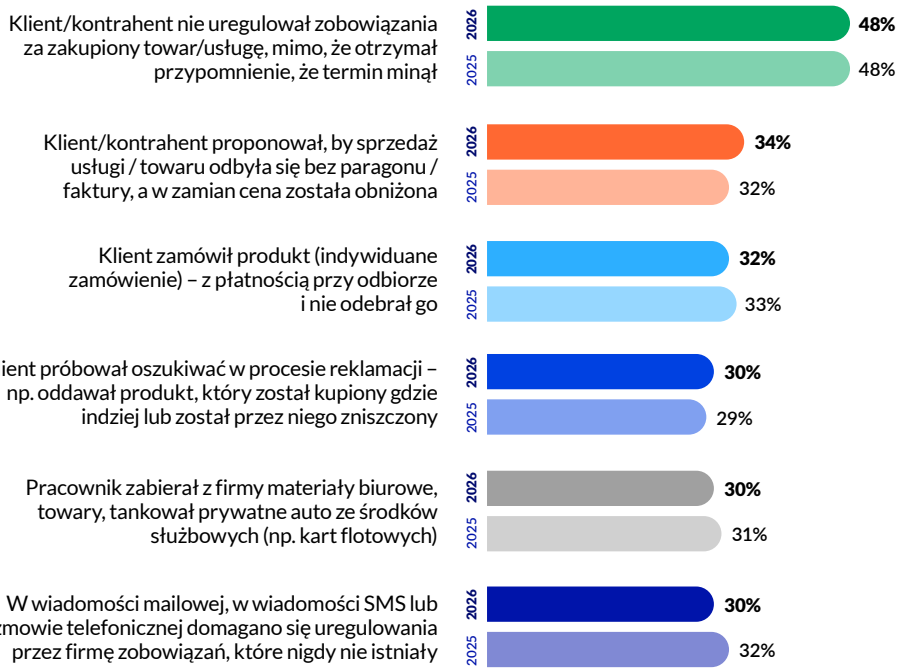
Wiek wpływa na skłonność do niektórych nieuczciwych zachowań. Wraz z wiekiem rośnie odsetek osób, którym zdarzało się z własnej inicjatywy wręczać dodatkową gratyfikację np. lekarzowi czy urzędnikowi, maleje natomiast skłonność do podawania nieprawdziwych danych aby uzyskać kredyt oraz do świadomego niespłacania zobowiązań pomimo posiadanych środków. Osoby w wieku 55+ istotnie rzadziej niż młodsi respondenci jeżdżą komunikacją publiczną bez biletu oraz nie reagują w sytuacji wydania kwoty wyższej niż należna.

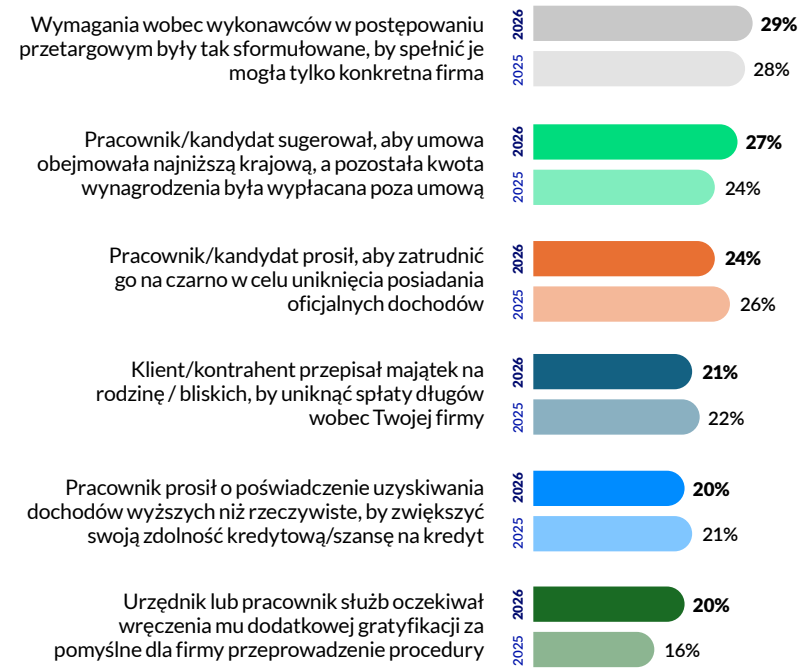

Rozdział IV.
Świadome podejmowanie działań nieetycznych finansowo

Przedsiębiorcy

Czy Twoja firma doświadczyła kiedykolwiek następujących sytuacji?

Rozdział IV.
Świadome podejmowanie działań nieetycznych finansowo

Połowa firm doświadczyła sytuacji nieuregulowania zobowiązania mimo upomnienia. Przedsiębiorcy najczęściej doświadczają problemu niepłacenia lub nieterminowego płacenia należności/faktur – 48 proc. Zwraca uwagę fakt, że 49 proc. respondentów uważa nieterminowe płacenie zobowiązań wobec innych przedsiębiorców za całkowicie nieakceptowalne, ale 16 proc. akceptuje takie działanie.

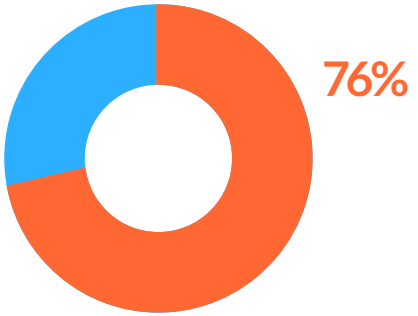
Szara strefa nadal pozostaje istotnym wyzwaniem. 34 proc. firm spotkało się z propozycją sprzedaży bez paragonu lub faktury w zamian za niższą cenę (wzrost z 32 proc.). Jednocześnie 27 proc. przedsiębiorstw zetknęło się z propozycją częściowego wynagrodzenia „pod stołem" (wzrost z 24 proc.).

Największa różnica dotyczy oczekiwania dodatkowej gratyfikacji. Takie doświadczenie zadeklarowało 20 proc. firm, wobec 16 proc. w 2025 roku. Wzrost o 3 p.p. odnotowano przy propozycjach wypłaty części wynagrodzenia poza umową.

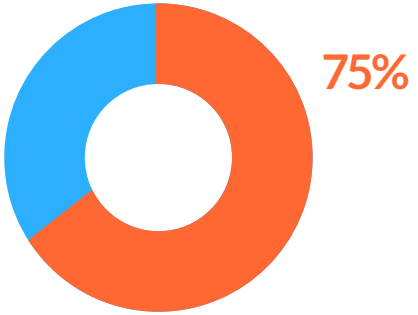
Skala nieetycznych zachowań utrzymuje się na bardzo wysokim poziomie i praktycznie nie zmieniła się rok do roku. Oznacza to, że problem pozostaje powszechny i dotyczy około trzech na cztery przedsiębiorstwa. Dominują problemy związane z nierzetelnością płatniczą kontrahentów, ale istotnym wyzwaniem pozostają także praktyki charakterystyczne dla szarej strefy oraz próby obchodzenia formalnych zasad zatrudnienia.

Co trzeci przedstawiciel MŚP dostrzega wzrost liczby zachowań nieetycznych. W okresie gwałtownych zmian, takich jak, niedobory pracowników, czy duży wzrost kosztów działalności, 36 proc. przedstawicieli sektora MŚP dostrzega wzrost skali zachowań nieetycznych. To mniej o 5 p.p. względem 2025 roku. Zdaniem 32 proc. skala takich działań nie ulega zmianie, a 7 proc. respondentów zauważa spadek. Co czwarty respondent nie potrafił ocenić jednoznacznie tej kwestii.

Wskaźnik firm, które doświadczyły choć jednej sytuacji

2026*

2025

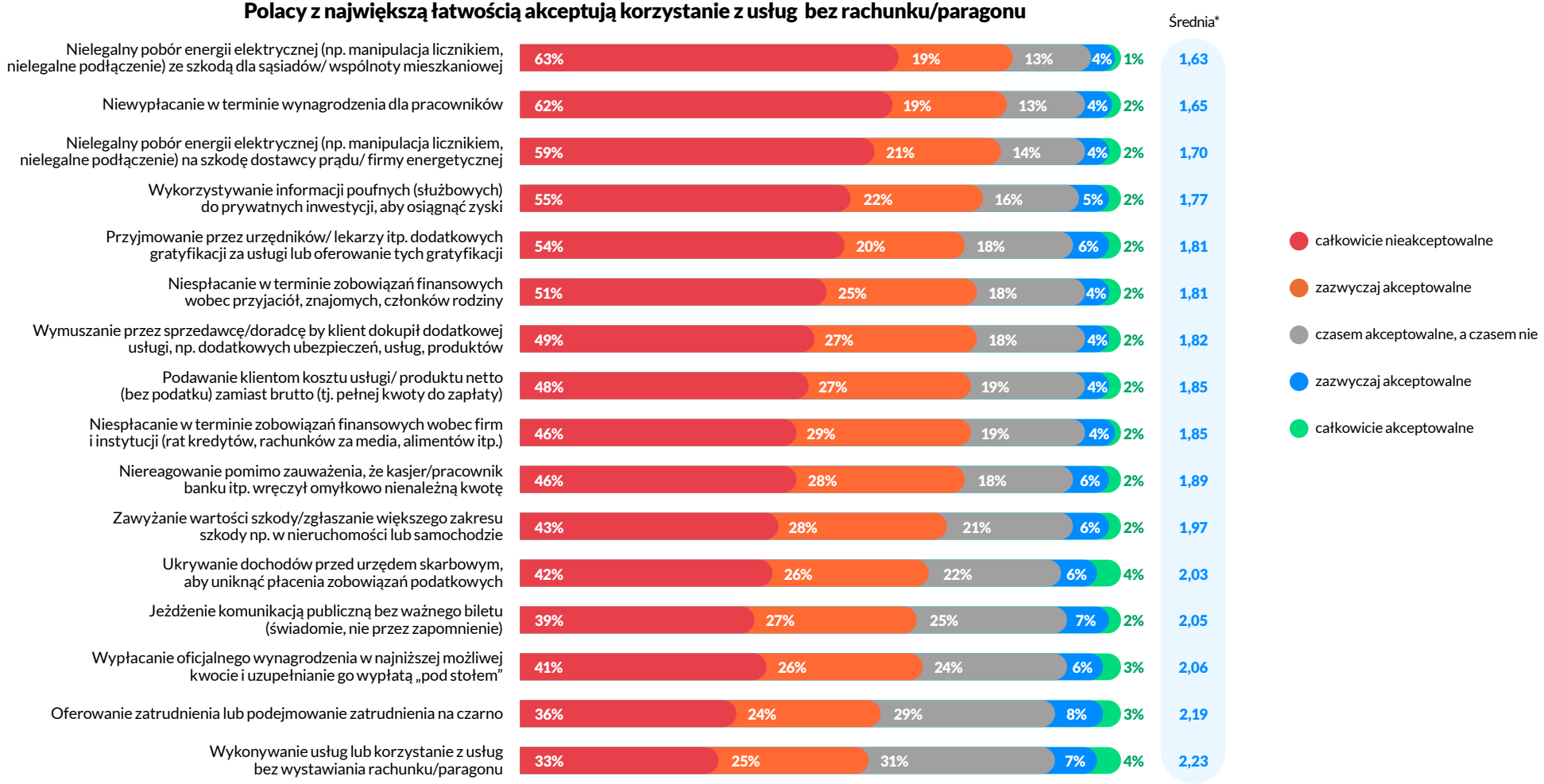
*wskaźnik uwzględniający pytanie o pobór prądu (dodane w 2026 roku) jest taki sam, jak w przypadku pominięcia tego pytania

Rozdział V.

Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Konsumenci

Polacy z największą łatwością akceptują korzystanie z usług bez rachunku/paragonu

*średnia ocen na pięciostopniowej skali – im wyższa średnia, tym wyższy poziom akceptacji danego działania

Rozdział V.

Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Polacy najsurowiej oceniają działania szkodzące konkretnym ludziom. Oszustwa z wyraźnie określoną ofiarą są oceniane surowiej niż działania, których koszty są rozproszone, mniej widoczne i dotyczą instytucji. Potępiają oszukiwanie pracowników, okradanie sąsiadów, wykorzystywanie swojej pozycji czy branie łapówek. To pokazuje, że moralna ocena opiera się bardziej na poczuciu krzywdy wobec innych ludzi niż na samym naruszeniu prawa, zasad czy reguł etycznych. W efekcie badani wykazują większą pobłażliwość wobec działań wymierzonych w państwo czy instytucje finansowe. To klasyczny mechanizm społeczny, oszukanie zdehumanizowanej instytucji jest oceniane łagodniej niż oszukanie sąsiada, znajomego, członka rodziny lub pracownika.

Usługa bez paragonu jest społecznie najbardziej „znormalizowanym" nadużyciem. W praktyce oznacza to, że przestała być przez znaczną część społeczeństwa postrzegana jako oszustwo, a zaczęła być traktowana jako element codziennego życia gospodarczego.

Korupcja należy do zachowań ocenianych najsurowiej. 54 proc. respondentów uznaje przyjmowanie lub oferowanie gratyfikacji urzędnikom za całkowicie nieakceptowalne. Mimo historycznej obecności tego zjawiska w Polsce, korupcja nie została społecznie znormalizowana. Przeciwnie, znajduje się w grupie zachowań najostrzej ocenianych.

Niepokojąco wysoka tolerancja dla „miękkich" oszustw. Relatywnie wysoko znajdują się również takie zachowania jak zawyżanie wartości szkody przy odszkodowaniu (średnia 1,97), zachowanie omyłkowo wypłaconych pieniędzy przez bank lub kasjera (1,89), podawanie cen netto zamiast brutto (1,85). Respondenci są bardziej tolerancyjni wobec zachowań, które można sobie łatwo zracjonalizować: „to tylko błąd systemu", „ubezpieczyciel i tak ma dużo pieniędzy", „nikomu realnie nie zaszkodziłem". To pokazuje, że granice etyczne są bardziej płynne przy działaniach pośrednich niż przy bezpośredniej krzywdzie.

Ocena etycznych zachować często zależy od okoliczności. Przy wielu zachowaniach duży odsetek respondentów wybiera odpowiedź: „czasem akceptowalne, a czasem nie". Za przykład mogą tu posłużyć usługi bez paragonu (31 proc.), praca na czarno (29 proc.), jazda bez biletu (25 proc.), czy wynagrodzenie „pod stołem" (24 proc.). Dla znacznej części społeczeństwa ocena etyczna zależy od okoliczności, a nie od samego czynu. Oznacza to, że wiele osób nie myśli kategoriami dobre - złe, lecz uzasadnione - nieuzasadnione.

Dr hab. Waldemar Rogowski,
prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

To według mnie jeden z ciekawszych wykresów, ponieważ pokazuje nie tyle skalę nieetycznych zachowań, ile społeczną hierarchię potępienia różnych nadużyć finansowych. Wnioski są bardzo wartościowe z punktu widzenia edukacji finansowej, polityki publicznej i zarządzania ryzykiem. Polacy nie akceptują zachowań, które bezpośrednio krzywdzą innych ludzi, ale wykazują wyraźnie większą tolerancję wobec działań nieetycznych związanych z funkcjonowaniem w szarej strefie, szczególnie gdy ofiarą jest państwo, duża instytucja lub bezosobowy system. To sugeruje, że największym wyzwaniem nie jest dziś społeczna akceptacja jawnych oszustw czy korupcji, lecz normalizacja drobnych nadużyć ekonomicznych takich jak praca na czarno, wynagrodzenia „pod stołem" czy usługi bez paragonu, które dla części społeczeństwa przestały być traktowane jako zachowania nieetyczne, a stały się w pełni akceptowalne.

Rozdział V.

Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Uznawanie zachowań nieetycznych za CAŁKOWICIE NIEAKCEPTOWALNE

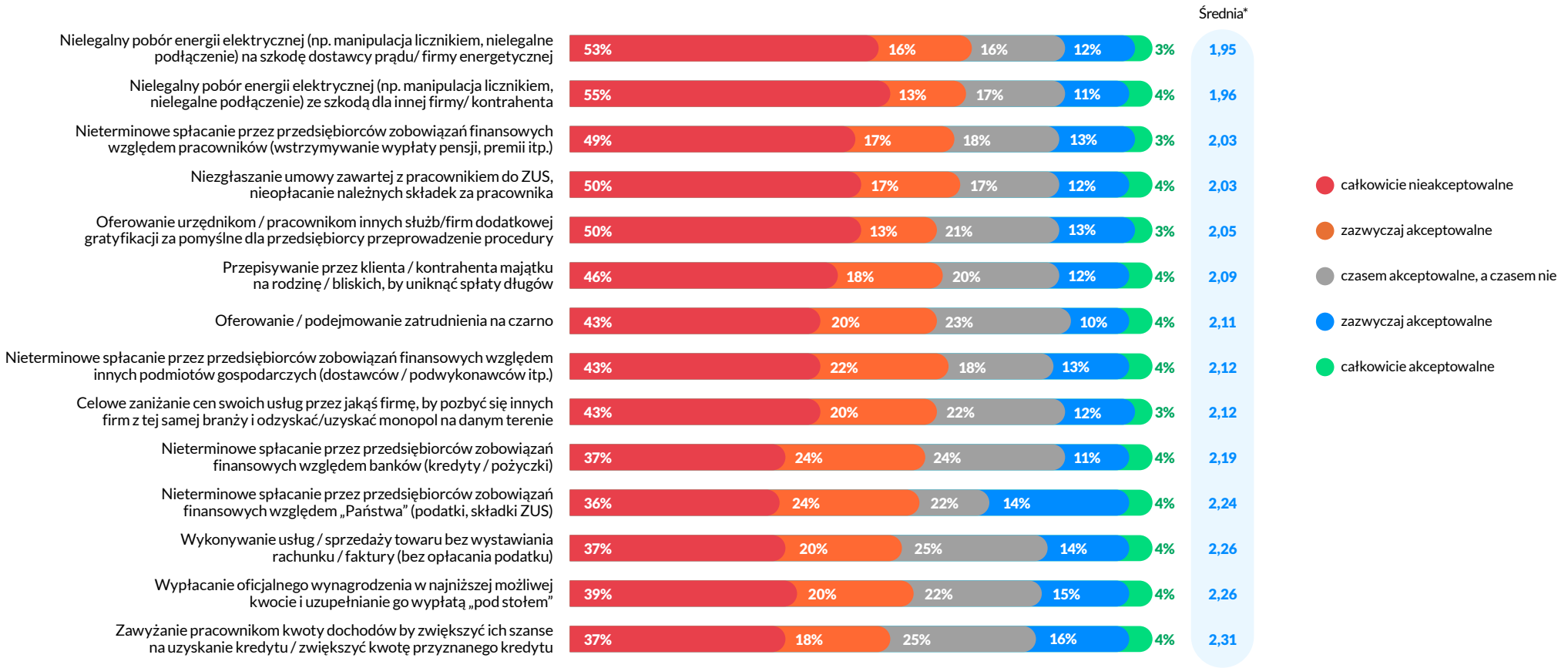
	mężczyźni	kobiety
Wykonywanie usług lub korzystanie z usług bez wystawiania rachunku /paragonu	29%	38%
Oferowanie zatrudnienia lub podejmowanie zatrudnienia na czarno	30%	41%
Wypłacanie wynagrodzenia w najniższej kwocie i uzupełnianie go wypłatą „pod stołem”	34%	47%
Przyjmowanie przez urzędników/lekarzy itp. gratyfikacji za usługi lub oferowanie tych gratyfikacji	46%	61%
Niereagowanie pomimo zauważenia, że kasjer wręczył omyłkowo nienależną kwotę	40%	52%
Niewypłacanie w terminie wynagrodzenia dla pracowników	54%	69%
Niespłacanie w terminie zobowiązań finansowych wobec przyjaciół, znajomych, członków rodziny	40%	52%
Niespłacanie w terminie zobowiązań finansowych wobec firm i instytucji	46%	63%
Wykorzystywanie informacji poufnych (służbowych) do prywatnych inwestycji	42%	56%
Podawanie klientom kosztu usługi/produktu netto zamiast brutto	40%	55%
Zawyżanie wartości/zakresu szkody w nieruchomości lub samochodzie	37%	49%
Ukrywanie dochodów przed urzędem skarbowym, aby uniknąć płacenia zobowiązań podatkowych	37%	47%
Jeżdżenie komunikacją publiczną bez ważnego biletu (świadomie, nie przez zapomnienie)	34%	44%
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dla sąsiadów/wpólnoty mieszkaniowej	54%	72%
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dostawcy prądu/firmy energetycznej	48%	68%

	18-44 lata	45 i więcej lat
Wykonywanie usług lub korzystanie z usług bez wystawiania rachunku /paragonu	29%	38%
Oferowanie zatrudnienia lub podejmowanie zatrudnienia na czarno	30%	41%
Wypłacanie wynagrodzenia w najniższej kwocie i uzupełnianie go wypłatą „pod stołem”	35%	46%
Przyjmowanie przez urzędników/lekarzy itp. gratyfikacji za usługi lub oferowanie tych gratyfikacji	49%	58%
Niereagowanie pomimo zauważenia, że kasjer wręczył omyłkowo nienależną kwotę	37%	54%
Niewypłacanie w terminie wynagrodzenia dla pracowników	55%	68%
Niespłacanie w terminie zobowiązań finansowych wobec przyjaciół, znajomych, członków rodziny	43%	58%
Niespłacanie w terminie zobowiązań finansowych wobec firm i instytucji	37%	54%
Wykorzystywanie informacji poufnych (służbowych) do prywatnych inwestycji	47%	61%
Podawanie klientom kosztu usługi/produktu netto zamiast brutto	41%	54%
Zawyżanie wartości/zakresu szkody w nieruchomości lub samochodzie	37%	48%
Ukrywanie dochodów przed urzędem skarbowym, aby uniknąć płacenia zobowiązań podatkowych	35%	48%
Jeżdżenie komunikacją publiczną bez ważnego biletu (świadomie, nie przez zapomnienie)	30%	47%
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dla sąsiadów/wpólnoty mieszkaniowej	53%	71%
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dostawcy prądu/firmy energetycznej	47%	68%

Rozdział V.
Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Przedsiębiorcy

Przedsiębiorcy w najmniejszym stopniu akceptują nielegalny pobór prądu

*średnia ocen na pięciostopniowej skali – im wyższa średnia, tym wyższy poziom akceptacji danego działania

Rozdział V.
Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Istnieje wyraźna hierarchia społecznej szkodliwości poszczególnych nieetycznych praktyk w biznesie. Część naruszeń jest przez przedsiębiorców oceniana znacznie łagodniej niż inne. Zdecydowanie najostrzej oceniają działania, które mają charakter bezpośredniej kradzieży lub oszustwa wobec innych podmiotów. Najmniej akceptowany jest nielegalny pobór energii elektrycznej zarówno na szkodę dostawcy energii (średnia 1,95), jak i innej firmy lub kontrahenta (1,96). Ponad połowa badanych uznaje takie działania za całkowicie nieakceptowalne.

Wyższa tolerancja dla „szarej strefy". Znacznie bardziej niepokojący jest fakt, że większą akceptację uzyskują działania związane z unikaniem obciążeń podatkowych, zatrudnieniem bez umowy, poprawianiem zdolności kredytowej poprzez podawanie nieprawdziwych informacji o dochodach czy kosztach życia. Najwyższe wskaźniki akceptacji dotyczą zawyżania pracownikom dochodów w celu uzyskania kredytu (średnia 2,31), wypłacania części wynagrodzenia „pod stołem" (2,26), sprzedaży bez rachunku lub faktury (2,26), nieterminowego regulowania zobowiązań wobec państwa, np. podatków i składek ZUS (2,24). W każdym z tych przypadków około 18-20 proc. respondentów uważa takie działania za zazwyczaj akceptowalne.

Dr hab. Katarzyna Sekścińska, prof. UW, Katedra Psychologii Biznesu i Innowacji Społecznych, Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

Wyniki pokazują, że granice etyczne w biznesie nie są dla wszystkich sytuacji równie wyraźne. Najłatwiej usprawiedliwiamy zachowania, których konsekwencje wydają się odległe i abstrakcyjne, zwłaszcza gdy nie widzimy konkretnej osoby, która ponosi ich koszt. Sprzedaż bez faktury, niepłacenie podatków czy zawyżanie dochodów mogą być postrzegane jako „kombinowanie z systemem", a nie realne krzywdzenie drugiego człowieka. Im bardziej odległa i abstrakcyjna jest osoba lub instytucja, która ponosi koszt naszego działania, tym łatwiej jest nam uznać je za dopuszczalne. Widać to bardzo wyraźnie w przypadku nieterminowych płatności. Najniższa akceptacja dotyczy pracowników, a najwyższa zobowiązań wobec państwa. Pracownik ma twarz, konkretną historię i realne potrzeby, podczas gdy urząd czy bank pozostają dla wielu osób anonimową instytucją. Empatia działa więc wybiórczo – silniej wobec człowieka, słabiej wobec bezosobowego „systemu".

Niepokojące jest również to, jak łatwo język biznesu potrafi zamienić problem etyczny w „praktyczne rozwiązanie": optymalizowanie kosztów, poprawianie zdolności kredytowej czy przejściowe opóźnienie płatności. Taka narracja pozwala zmniejszyć dyskomfort i zachować przekonanie, że nadal jesteśmy uczciwi, choć faktycznie przekraczamy kolejne granice. Problem zaczyna się wtedy, gdy „wszyscy tak robią" staje się wystarczającym usprawiedliwieniem. Wtedy szara strefa przestaje być szara – zaczyna być postrzegana jako część normalnego prowadzenia biznesu. A im częściej usprawiedliwiamy małe odstępstwa od zasad, tym łatwiej zaakceptować kolejne. To właśnie w tym mechanizmie tkwi największe ryzyko: nieetyczne zachowanie rzadko pojawia się nagle. Częściej zaczyna się od przekonania, że tym razem można zrobić wyjątek.

Rozdział V.

Między akceptacją a usprawiedliwianiem. Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Podwójne standardy wobec różnych wierzycieli. Wyniki raportu pokazują także interesującą zależność dotyczącą opóźniania płatności. Im bardziej bezpośrednio poszkodowany jest człowiek lub firma, tym niższa akceptacja społeczna. Średnie oceny wynoszą: wobec pracowników: 2,03, wobec kontrahentów: 2,12, wobec banków: 2,19, wobec państwa: 2,24. Podobnie jak konsumenci, tak i przedsiębiorcy moralnie bardziej potępiają działania szkodzące konkretnym osobom niż instytucjom. Innymi słowy, zaleganie z wypłatą dla pracownika jest oceniane bardziej surowo niż zaleganie z podatkami czy ratą kredytu.

W sektorze produkcji poziom akceptacji zachowań nieetycznych jest istotnie wyższy niż w usługach. Wszystkie zachowania nieetyczne są najmniej akceptowane przez mikrofirmy, w tym szczególnie firmy jednoosobowe. Im wyższa grupa wiekowa i im wyższy poziom wykształcenia przedsiębiorcy, tym niższy poziom akceptacji zachowań nieetycznych finansowo w biznesie, ale jednocześnie im większa firma, tym wyższa akceptacja zachowań nieetycznych.

Paweł Szarkowski, prezes BIG InfoMonitor

Co mówi to o kulturze biznesowej? Przedsiębiorcy są zgodni w ocenie tego, co jest zdecydowanie nielegalne i krzywdzące. Jednocześnie część praktyk funkcjonujących od lat w polskiej gospodarce, takich jak praca na czarno, wynagrodzenia „pod stołem" czy transakcje bez faktury, nie są oceniane równie jednoznacznie negatywnie. Może to świadczyć o tym, że część przedsiębiorców postrzega je bardziej jako sposób radzenia sobie z kosztami prowadzenia działalności niż jako naruszenie zasad etycznych. To sygnał, że choć świadomość etyczna w biznesie jest wysoka, nie wszystkie nielegalne działania są oceniane równie surowo.

Firmy jednoosobowe najrzadziej doświadczają sytuacji nieetycznych finansowo

Wskaźnik odpowiedzi twierdzących (firma doświadczyła sytuacji)

	Firmy jednoosobowe	Mikro <10 pracowników	Małe 10-49 pracowników	Średnie 50-249 pracowników
Pracownik/kandydat prosił, aby zatrudnić go na czarno w celu uniknięcia posiadania oficjalnych dochodów	11%	24%	32%	26%
Pracownik/kandydat sugerował, aby umowa obejmowała najniższą krajową, a pozostała należna kwota wynagrodzenia była wypłacana poza umową	8%	26%	35%	35%
Pracownik prosił o poświadczenie uzyskiwania dochodów wyższych niż rzeczywiste, by zwiększyć swoją zdolność kredytową/zwiększyć szansę na uzyskanie kredytu	3%	16%	16%	29%
Urzędnik lub pracownik służb (np. medycznych, mundurowych) oczekiwał wręczenia mu dodatkowej gratyfikacji za pomyślne dla firmy przeprowadzenie procedury	3%	19%	29%	24%
Pracownik zabierał z firmy materiały biurowe, towary, tankował prywatne auto ze środków służbowych (np. kart flotowych)	13%	27%	41%	35%
Inna firma/osoba dokonywała nielegalnego poboru prądu w wyniku czego Twoja firma zapłaciła wyższe rachunki	4%	12%	25%	27%

Rozdział V.

Między akceptacją a usprawiedliwianiem.
Im bardziej widoczna jest konkretna ofiara, tym silniejszy sprzeciw społeczny

Firmy jednoosobowe najrzadziej doświadczają sytuacji nieetycznych finansowo

	Firmy jednoosobowe	Mikro <10 pracowników	Małe 10-49 pracowników	Średnie 50-249 pracowników
Wykonywanie usług/sprzedaży towaru bez wystawiania rachunku/faktury	2,03	2,08	2,37	2,52
Oferowanie/podejmowanie zatrudnienia na czarno	1,82	1,96	2,20	2,42
Wypłacanie oficjalnego wynagrodzenia w najniższej możliwej kwocie i uzupełnianie go wypatą „na czarno”	1,93	2,02	2,44	2,57
Oferowanie urzędnikom/pracownikom innych służb/firm dodatkowej gratyfikacji za pomyślne dla przedsiębiorcy przeprowadzenie procedury	1,50	1,72	2,30	2,58
Nieterminowe spłacanie przez przedsiębiorców zobowiązań finansowych względem banków (kredyty/pożyczki)	1,74	1,93	2,40	2,61
Nieterminowe spłacanie przez przedsiębiorców zobowiązań finansowych względem „państwa” (podatki, składki ZUS)	2,03	2,02	2,33	2,57
Nieterminowe spłacanie przez przedsiębiorców zobowiązań finansowych względem innych podmiotów gospodarczych (dostawców/podwykonawców, itp.)	1,66	1,78	2,34	2,61
Nieterminowe spłacanie przez przedsiębiorców zobowiązań finansowych względem pracowników (wstrzymywanie wypłaty pensji, premii, itp.)	1,54	1,77	2,15	2,56
Nie zgłaszanie umowy zawartej z pracownikiem do ZUS, nie opłacanie należnych skadek za pracownika	1,56	1,73	2,22	2,52
Celowe zaniżanie cen swoich usług przez jakąś, by pozbyć się innych firm z tej samej branży i odzyskać /uzyskać monopol na danym terenie („wykańczanie konkurencji”)	1,61	1,91	2,26	2,61
Zawyżanie pracownikom kwoty dochodów by zwiększyć ich szanse na uzyskanie kredytu/zwiększyć kwotę przyznanego kredytu	2,03	2,03	2,42	2,71
Przepisywanie przez klienta/kontrahenta majątku na rodzinę/bliskich, by uniknąć spłaty długów	1,57	1,81	2,27	2,62
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dla innej firmy/kontrahenta	1,41	1,60	2,22	2,52
Nielegalny pobór energii elektrycznej ze szkodą dostawcy prądu/firmy energetycznej	1,47	1,60	2,19	2,48

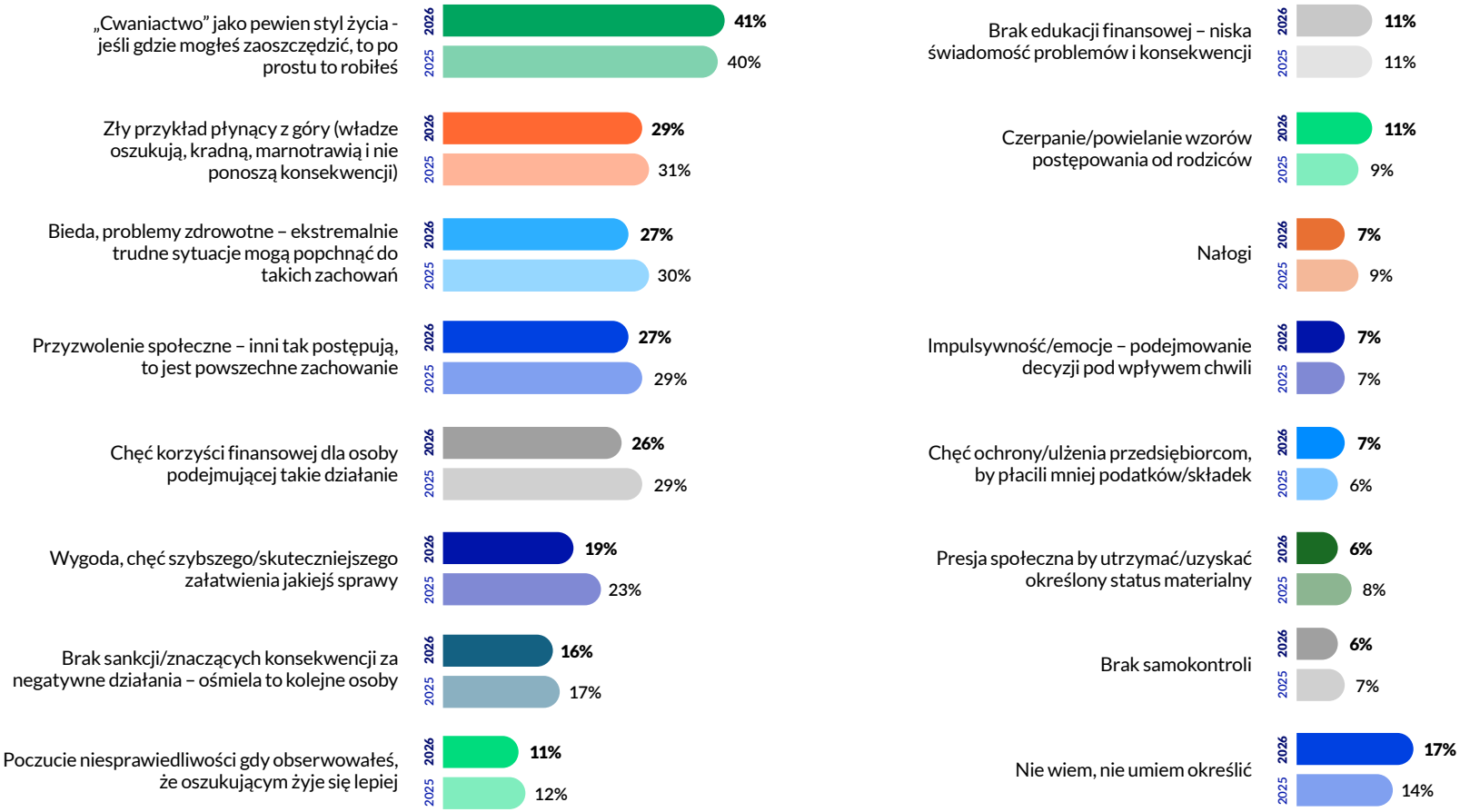
Średni poziom akceptacji zachowań

Rozdział VI.

Rośnie rola cwaniactwa, maleje rola wygody. Polacy wskazują przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej

Konsumenci

Dlaczego Polacy podejmują negatywne działania w sferze finansowej?

Rozdział VI.

Rośnie rola cwaniactwa, maleje rola wygody. Polacy wskazują przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej

Problem ma bardziej charakter kulturowy niż finansowy. Cztery najczęściej wskazywane przyczyny zachowań nieetycznych w opinii Polaków to cwaniactwo (41 proc.), zły przykład płynący z góry (29 proc.), bieda i trudna sytuacja życiowa (27 proc.) oraz społeczne przyzwolenie – „inni też tak robią" (27 proc.). Trzy z nich dotyczą norm społecznych, wzorców i postaw, a nie sytuacji materialnej. Polacy zatem częściej postrzegają nieetyczne zachowania finansowe jako efekt świadomej kalkulacji i oportunizmu niż przymusu ekonomicznego, nie upatrują problemu w samym braku pieniędzy.

„Ryba psuje się od głowy". Aż 29 proc. badanych wskazuje na negatywny przykład elit, władz i osób publicznych, których zachowanie osłabia motywację obywateli do uczciwego postępowania. To sygnał, że kwestie zaufania do instytucji mogą mieć realny wpływ na postawy finansowe społeczeństwa.

Ludzie tłumaczą nieetyczne zachowania bardziej chęcią zysku niż unikaniem kar. Na korzyści finansowe wskazuje 26 proc. badanych, podczas gdy na brak sankcji, znaczących konsekwencji za negatywne działania, co ośmiela do takich działań kolejne osoby – o 10 p.p. mniej osób. To może oznaczać, że działania edukacyjne powinny podkreślać nie tylko ryzyko kary, ale także etyczne i społeczne koszty takich zachowań.

Brak edukacji finansowej nie jest postrzegany jako główna przyczyna problemu. Na ten aspekt wskazało jedynie 11 proc. respondentów. Polacy nie uważają, że nieetyczne działania wynikają głównie z niewiedzy. W ich ocenie częściej jest to kwestia wyboru niż braku świadomości.

Presja statusowa ma niewielkie znaczenie. W 2026 r. respondenci nieco rzadziej tłumaczą nieetyczne zachowania pragmatycznymi korzyściami, a częściej postrzegają je jako element zakorzenionej mentalności i wzorców społecznych. Nie przypisują dużego znaczenia czynnikom psychologicznym czy konsumpcyjnym. Presja utrzymania statusu materialnego otrzymała zaledwie 6 proc. wskazań, nałogi podobnie jak impulsywność po 7 proc., brak samokontroli również 6 proc.

Dr hab. Waldemar Rogowski,
prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

W mojej opinii Polacy nie wierzą, że nieetyczne działania finansowe wynikają przede wszystkim z braku środków finansowych czy niewiedzy. W ich ocenie są one efektem społecznie tolerowanego „sprytu", wzmacnianego przez złe wzorce z góry i przekonanie, że „wszyscy tak robią". To sugeruje, że kampanie edukacyjne oparte wyłącznie na wiedzy finansowej mogą mieć ograniczoną skuteczność. Większy efekt mogą przynieść działania wzmacniające normy społeczne, uczciwość i odpowiedzialność oraz pokazujące pozytywne wzorce zachowań. Istotna jest też erozja norm społecznych. Jeżeli ludzie widzą, że inni oszukują, ukrywają dochody czy unikają spłaty zobowiązań bez społecznego potępienia, zaczynają traktować takie działania jako coś normalnego, społecznie akceptowalnego. Ten mechanizm działa bardzo prosto: skoro wszyscy tak robią, dlaczego ja mam być jedyną uczciwą osobą. To prowadzi do stopniowego przesuwania granic tego, co społeczeństwo uznaje za akceptowalne.

Rozdział VI.

Rośnie rola cwaniactwa, maleje rola wygody. Polacy wskazują przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej

Powstawanie tzw. „błędnego koła nieuczciwości”. Respondenci jednocześnie wskazują społeczne przyzwolenie, zły przykład płynący z góry i brak konsekwencji. Tworzy się tym samym mechanizm: nieuczciwość → brak reakcji → poczucie bezkarności → kolejna nieuczciwość → jeszcze większa akceptacja społeczna.

Spadek zaufania społecznego. Gdy rośnie przekonanie, że wiele osób działa nieuczciwie: maleje zaufanie do innych ludzi, spada wiara w uczciwą konkurencję, osłabia się skłonność do współpracy. W efekcie powstaje społeczeństwo bardziej podejrzliwe i mniej skłonne do wspólnego działania.

Straty ekonomiczne dla wszystkich. Społeczne przyzwolenie na wyłudzanie świadczeń, niepłacenie zobowiązań, pracę „na czarno”, unikanie podatków – powoduje wzrost kosztów dla całego społeczeństwa. Firmy i instytucje muszą inwestować więcej w kontrole, zabezpieczenia i windykację, a koszty są ostatecznie przenoszone na uczciwych uczestników rynku.

Demotywowanie osób uczciwych. To jeden z najmocniejszych skutków psychologicznych. Bo jeżeli osoba uczciwa widzi, że inni osiągają korzyści dzięki oszustwom, nie ponoszą konsekwencji, bywają nawet podziwiani za „spryt”, to maleje motywacja do przestrzegania zasad czy reguł moralnych. Z czasem uczciwość może być postrzegana nie jako wartość, ale jako naiwność.

Przenoszenie wzorców na kolejne pokolenia. Interesujące jest, że w badaniu minimalnie wzrosło znaczenie odpowiedzi – „czerpanie/powielanie wzorów postępowania od rodziców” (z 9 proc. do 11 proc.). To sugeruje, że społeczne przyzwolenie może być przekazywane międzypokoleniowo. Dzieci obserwujące usprawiedliwianie przez najbliższych drobnych oszustw mogą w dorosłym życiu traktować je jako naturalny element funkcjonowania.

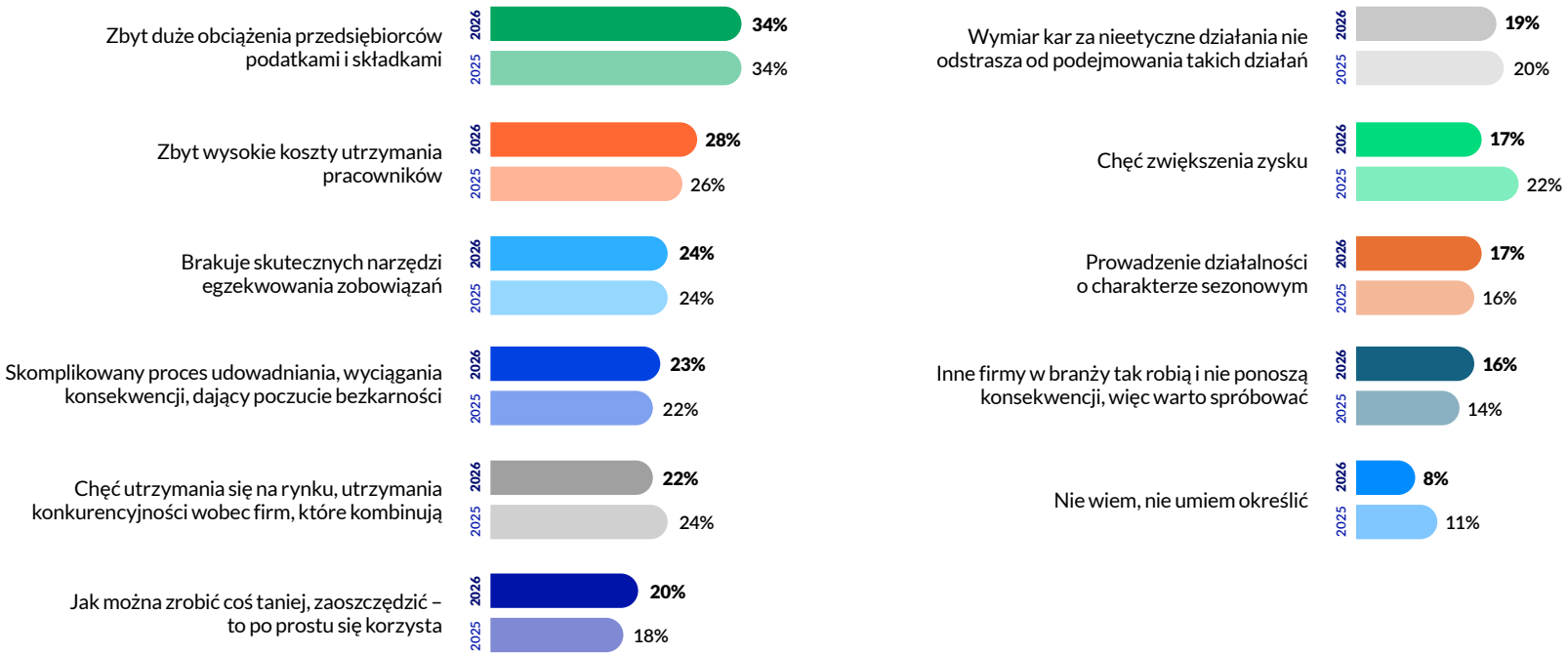

Rozdział VI.

Rośnie rola cwaniactwa, maleje rola wygody. Polacy wskazują przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej

Przedsiębiorcy

Jakie Twoim zdaniem są przyczyny nieetycznych zachowań finansowych wśród przedsiębiorców?

Rozdział VI.

Rośnie rola cwaniactwa, maleje rola wygody. Polacy wskazują przyczyny i konsekwencje negatywnych działań w sferze finansowej

Podatki, składki, koszty zatrudnienia – to główne obszary nieetycznego działania firm. Przedstawiciele firm niezmiennie za główną przyczynę zachowań nieetycznych w biznesie uznali duże obciążenie podatkami i składkami (34 proc.), co czasem zachęca, a czasem zmusza do omijania przepisów. Z dużą częstotliwością wskazywano również na wysokie koszty utrzymania pracowników (28 proc.), brak skutecznych narzędzi egzekwowania zobowiązań (24 proc.) oraz skomplikowany proces dochodzenia swoich roszczeń, wyciągania konsekwencji wobec nieuczciwych firm (23 proc.). W relacji do 2025 roku spadła częstotliwość wskazań na chęć zwiększenia zysku (-5 p.p.), pozostałe wyniki są porównywalne.

Utrata zaufania i partnerów to najczęściej dostrzegane skutki nieetycznych działań. Ponad połowa respondentów wskazała, że główną konsekwencją działań nieetycznych finansowo w biznesie jest utrata zaufania do danej firmy (55 proc.), a w drugiej kolejności ryzyko utraty dostawców i partnerów (44 proc.). Tylko 24 proc. przedstawicieli firm z sektora MŚP zwróciło uwagę na konsekwencje ogólnospołeczne, czyli zmniejszenie wpływów podatkowych do budżetu państwa.

Zmniejszenie obciążeń fiskalnych to sposób na bardziej etyczny biznes. Połowa przedstawicieli firm sektora MŚP uważa, że negatywne zachowania finansowe w biznesie można ograniczyć poprzez zmianę lub uproszczenie systemu podatkowego, w tym zmniejszenie obciążeń podatkowych i składkowych (48 proc.). 40 proc. przedsiębiorców wskazało na potrzebę usprawnienia działania służb i sądów (+8 p.p. względem 2025 roku). Zdaniem 4 proc. respondentów żadne działania nie poprawią sytuacji w kraju.

Opóźnienia w płatnościach firmy uzasadniają głównie spiralą zaległości i zatorami płatniczymi. Przedstawiciele firm, którzy mieli okazję doświadczyć nieterminowych płatności lub braku płatności ze strony swoich klientów lub kontrahentów deklarują, że najczęściej dłużnicy uzasadniają tę sytuację tym, że sami nie otrzymali płatności za towary lub usługi (32 proc. – spadek o 6 p.p. względem 2025 roku). Napędza to spiralę niespłaconych zobowiązań. Często powtarzanym wyjaśnieniem jest także przekonanie o nieotrzymaniu faktury (29 proc.) oraz niedopatrzenie księgowej (29 proc.). 7 proc. respondentów deklaruje, że klienci i kontrahenci, którzy nie płacą terminowo nie podają żadnego uzasadnienia dla takiego działania.

Rozdział VII.
Pod napięciem norm społecznych. Kradzież prądu w ocenie Polaków

Konsumenci

Najważniejsze dane

- **16% Polaków** spotkało się w swoim otoczeniu z przypadkiem nielegalnego poboru energii.
- **Kradzież prądu jest najmniej akceptowanym zachowaniem finansowym** spośród wszystkich analizowanych w badaniu (średnia ocena **1,63-1,65** w pięciostopniowej skali).
- **Ponad połowa respondentów** zdecydowanie odrzuca argument, że nielegalny pobór energii można usprawiedliwiać wysokimi cenami prądu lub trudną sytuacją materialną.
- **72% kobiet i osoby po 45. roku życia** najczęściej uznają kradzież energii za całkowicie nieakceptowalną.

W wielu obszarach finansów Polacy potrafią znaleźć okoliczności łagodzące dla nieetycznych zachowań. Jazda bez biletu, brak paragonu czy praca bez umowy bywają tłumaczone trudną sytuacją życiową, wysokimi kosztami życia lub zwykłą zaradnością. W przypadku kradzieży energii taka pobłażliwość niemal całkowicie znika. Chociaż tylko co 6. respondent deklaruje, że zetknął się z przypadkiem kradzieży energii, społeczne oceny tego zjawiska są wyjątkowo jednoznaczne. Manipulowanie licznikiem czy nielegalne podłączenie do sieci znalazły się na końcu rankingu akceptowanych zachowań finansowych. Żadne inne analizowane nadużycie nie spotkało się z równie zdecydowanym potępieniem.

Nawet rosnące ceny energii nie zmieniają tej oceny. Większość badanych nie zgadza się z twierdzeniem, że trudna sytuacja materialna może usprawiedliwiać samowolny pobór prądu. To pokazuje, że Polacy wyraźnie dostrzegają, iż konsekwencje takich działań ponoszą wszyscy odbiorcy. Kradzież energii nie jest więc postrzegana jako sposób na oszczędność, ale jako koszt przerzucany na innych.

To zjawisko jeszcze wyraźniej widać w podziale na grupy społeczne. Kobiety oraz osoby po 45. roku życia znacznie częściej, niż młodsi respondenci uznają taki proceder za całkowicie nieakceptowalny..

Dr hab. Waldemar Rogowski, prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

Kradzież energii elektrycznej jest jednym z nielicznych obszarów, w których obserwujemy niemal pełny społeczny brak akceptacji takich zachowań. Respondenci nie próbują relatywizować tego zjawiska, ani traktować go jako przejawu zaradności. Jest ono postrzegane jako klasyczna forma kradzieży, której koszty ponoszą społeczeństwo i gospodarka.

To szczególnie istotny sygnał, ponieważ w wielu innych obszarach finansów widzimy zjawisko rozmywania granic etycznych. W przypadku energii świadomość, że za nielegalny pobór ostatecznie płacą uczciwi odbiorcy, wydaje się znacznie silniejsza niż w odniesieniu do innych nadużyć, np. jazdy bez ważnego biletu. To ważna wskazówka dla edukacji – pokazywanie, kto ponosi koszty nadużycia, może ułatwiać zrozumienie jego konsekwencji i wzmacniać postawy odpowiedzialności finansowej.

Rozdział VI.
Pod napięciem norm społecznych. Kradzież prądu w ocenie Polaków

Przedsiębiorcy

Najważniejsze dane

- **4% przedsiębiorców** doświadczyło sytuacji, w której nielegalny pobór energii przez inny podmiot przełożył się na wyższe rachunki ich firmy.
- Kradzież energii również wśród przedsiębiorców uzyskała **najniższy poziom akceptacji** spośród wszystkich analizowanych zachowań (średnia **1,95–1,96**).
- **19% przedsiębiorców** uważa, że wysokie ceny energii mogą częściowo usprawiedliwiać taki proceder.
- Najbardziej zdecydowanie przeciwko nielegalnemu poborowi energii opowiadają się **jednoosobowe działalności gospodarcze** (70-76% odpowiedzi „całkowicie nieakceptowalne").

Chociaż utrzymująca się presja kosztowa pozostaje jednym z największych wyzwań dla przedsiębiorców, nie przekłada się ona na większe zrozumienie wobec nielegalnego poboru energii. Wyniki badania pokazują jednak zupełnie inny obraz.

Przedsiębiorcy, równie jednoznacznie jak konsumenci, uznają kradzież energii za najbardziej nieakceptowalne zachowanie spośród wszystkich badanych postępowań. Świadomość, że nieuczciwe działania jednych przedsiębiorców oznaczają wyższe koszty dla pozostałych uczestników rynku, okazuje się silniejsza niż pokusa usprawiedliwiania takich praktyk.

Jednocześnie badanie ujawnia pewne pęknięcie w ocenach. Blisko co 5. przedsiębiorca przyznaje, że wysokie ceny energii mogą stanowić okoliczność łagodzącą. Nie oznacza to akceptacji dla łamania prawa, ale pokazuje jak silnie presja kosztowa wpływa dziś na sposób postrzegania etycznych granic prowadzenia działalności gospodarczej.

Najbardziej konsekwentni pozostają właściciele jednoosobowych działalności gospodarczych. Paradoksalnie to właśnie oni, mimo że często najmocniej odczuwają wzrost kosztów energii, najczęściej odrzucają wszelkie próby usprawiedliwiania nielegalnego poboru prądu.

Dr hab. Waldemar Rogowski,
prof. SGH, główny analityk BIG InfoMonitor

Przedsiębiorcy wyraźnie odróżniają presję ekonomiczną od akceptacji nieuczciwych działań. Chociaż część respondentów próbuje tłumaczyć nielegalny pobór energii wysokimi kosztami prowadzenia działalności, zdecydowana większość nadal uznaje go za zachowanie niedopuszczalne. To ważna obserwacja z punktu widzenia funkcjonowania rynku. Nielegalny pobór energii nie tylko generuje straty finansowe, ale również narusza warunki uczciwej konkurencji. Dlatego skuteczne przeciwdziałanie takim praktykom jest elementem budowania bezpieczeństwa i zaufania na rynku.

Podsumowanie

Konsumenci

1. Polacy z łatwością wskazują sytuacje nieetyczne finansowo, których doświadczają.
2. Rozmówcy uważają, że konsekwencje zachowań negatywnych w wymiarze finansowym najczęściej odczuwane są przez osoby poszkodowane – mają też wymiar ogólnospołeczny, ale rzadko dotykają sprawców.
3. Deklarowane przywiązanie do uczciwości nie oznacza jednakowej oceny wszystkich zachowań. Respondenci zdecydowanie potępiają kradzież, korupcję i działania bezpośrednio krzywdzące innych, ale częściej dopuszczają okoliczności łagodzące przy drobnych nadużyciach o rozproszonych konsekwencjach.
4. Negatywne doświadczenia dotyczą zarówno codziennych zakupów, jak i relacji ze znajomymi, rodziną, firmami oraz instytucjami. Najczęściej deklarowaną konsekwencją pozostaje utrata zaufania.
5. Badani częściej wiążą nieetyczne działania z przyzwoleniem społecznym, „cwaniactwem", złymi wzorcami i brakiem konsekwencji niż z niewiedzą. Działania edukacyjne warto łączyć z pokazywaniem realnych kosztów nadużyć i wzmacnianiem norm odpowiedzialności. Zgłaszanie i skuteczne karanie sprawców to główny sposób na poprawę sytuacji.

Podsumowanie

Przedsiębiorcy

1. Przedsiębiorcy postrzegają negatywne zachowania finansowe jako zjawisko powszechne, obecne zarówno po stronie klientów, pracowników, jak i firm czy instytucji. Potępiają oszustwa, wyłudzenia, pracę „na czarno", czy niewywiązywanie się z płatności, jednocześnie przyznając, że część takich praktyk bywa społecznie akceptowana, szczególnie gdy pozwala ograniczyć koszty lub ominąć uciążliwe regulacje.
2. W wypowiedziach widoczna jest wyraźna sprzeczność: uczestnicy krytykują nieuczciwość innych, ale jednocześnie usprawiedliwiają niektóre własne działania lub akceptują je w codziennym życiu. Dotyczy to zwłaszcza płatności bez faktury dla wykonawców usług. Wielu respondentów tłumaczy takie zachowania wysokimi kosztami życia oraz koniecznością – np. jeśli nie dostosuję się do istniejącego systemu, nie skorzystam z usługi. Jednocześnie rozmówcy wskazują, że podobna postawa wynika z utrwalonej społecznie mentalności i wieloletniego przyzwyczajenia do omijania systemu.
3. Konsekwencją takich zachowań jest przede wszystkim spadek zaufania między przedsiębiorcami, utrwalanie nieuczciwych wzorców oraz poczucie niesprawiedliwości. Doświadczenie oszustwa wywołuje frustrację, złość i bezsilność, a jednocześnie skłania do większej ostrożności w przyszłości.
4. Respondenci są przekonani, że ograniczenie skali problemu wymaga zmian w przepisach prawnych, skuteczniejszego egzekwowania prawa oraz nieuchronności kar. Jednocześnie dostrzegają, że bez większej aktywności samych przedsiębiorców/obywateli i gotowości do reagowania na nadużycia zmiana będzie bardzo trudna.
5. Przedsiębiorcy przyznają że sami często rezygnują z dochodzenia swoich praw, ponieważ procedury są czasochłonne, skomplikowane i mało skuteczne. Powstaje w ten sposób błędne koło społecznego przyzwolenia na nieuczciwe praktyki.

Przepis na kulturę finansową

Szklanka uczciwości

dotrzymuj zobowiązań, płać rachunki i faktury na czas, bo zaufanie jest podstawą zdrowych relacji finansowych.

Dwie łyżki odpowiedzialności

myśl o konsekwencjach swoich decyzji finansowych dla innych osób, firm i całej gospodarki.

Garść wiedzy finansowej

stale poszerzaj kompetencje ekonomiczne i ucz się świadomie zarządzać budżetem. Edukację finansową jako klucz do zmiany wskazuje większość badanych.

Szczypta konsekwencji

unikaj usprawiedliwiania drobnych nadużyć, ponieważ to właśnie one budują przyzwolenie na większe nieetyczne zachowania.

Porcja transparentności

działaj otwarcie, rozliczaj się zgodnie z zasadami i stawiaj na przejrzyste relacje społeczne i biznesowe.

Łyżeczka wzajemnego szacunku

pamiętaj, że rzetelny konsument i rzetelny przedsiębiorca tworzą silniejszy oraz bardziej przewidywalny rynek.

Duża porcja zaufania

buduj zaufanie każdego dnia poprzez uczciwe postępowanie, jego brak generuje koszty społeczne i gospodarcze.

Na koniec

regularnie mieszaj etykę z praktyką – kultura finansowa zaczyna się nie od deklaracji, lecz od codziennych decyzji i zachowań.

Efekt końcowy:

mniej długów, więcej zaufania, bezpieczniejszy obrót gospodarczy i silniejsze relacje między konsumentami i przedsiębiorcami a gospodarką.

Informacje o badaniu

Źródła:

- Badanie nt. kultury finansowej konsumentów zrealizowane dla BIG InfoMonitor przez Quality Watch metodą CAWI na próbie 1090 osób, czerwiec 2026 rok.
- Badanie nt. kultury finansowej przedsiębiorców zrealizowane dla BIG InfoMonitor przez Quality Watch metodą CAWI na próbie 552 firm, czerwiec 2026 rok.
- Dane o zaległościach pozakredytowych i kredytowych konsumentów i firm pochodzą z Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor i bazy BIK, czerwiec 2026

Raport jest chroniony przepisami prawa autorskiego oraz innymi przepisami dotyczącymi ochrony własności intelektualnej.

Jakiekolwiek wykorzystywanie, w całości lub w części, poza własnym użytkiem osobistym i dalsze rozpowszechnianie, bez zgody BIG InfoMonitor SA jest zabronione.

Jeżeli jakakolwiek część raportu zostanie wykorzystana, musi zawierać wszelkie zawarte w oryginalnej wersji oznaczenia, wskazywać źródła danych i tytuł raportu.

Logo BIG InfoMonitor jest zastrzeżonym znakiem.

Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor

Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A. (BIG InfoMonitor), prowadzi Rejestr Dłużników i zgodnie z Ustawą o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych przyjmuje, przechowuje i udostępnia informacje o przeterminowanym zadłużeniu osób i firm (informacje negatywne) oraz informacje o zobowiązaniach płaconych w terminie (informacje pozytywne).

Jako jedyne biuro umożliwia również dostęp do baz danych Biura Informacji Kredytowej i Związku Banków Polskich, dzięki czemu stanowi platformę wymiany informacji pomiędzy sektorem bankowym i pozostałymi sektorami gospodarki. Wpisanie dłużnika do Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor oznacza, że o przeterminowanym zadłużeniu dowiedzą się banki i inne podmioty korzystające z baz BIG-u. Osoba lub firma zadłużona i wpisana do Rejestru Dłużników może spotkać się z odmową udzielenia kredytu, pożyczki, zakupów ratalnych, usług abonamentowych i innych.

Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A. (BIG InfoMonitor) jest częścią Grupy BIK.

Grupa BIK jest głównym źródłem informacji kredytowej i gospodarczej w Polsce, wspiera bezpieczeństwo instytucji finansowych i ich klientów. Dzięki Spółkom, wchodzącym w skład Grupy, łączy atrybuty instytucji zaufania publicznego i kompetencje nowoczesnych firm technologicznych.

W skład Grupy BIK wchodzą Biuro Informacji Kredytowej S.A. i Biuro Informacji Gospodarczej InfoMonitor S.A. oraz Digital Fingerprints S.A.

www.big.pl

www.bik.pl

www. fingerprints.digital

BIK BIG InfoMonitor DFP Digital Fingerprints

GRUPA BIK

Diana Borowiecka
Biuro prasowe BIG InfoMonitor

+48 607 146 583

diana.borowiecka@big.pl

https://media.big.pl/

Zapraszamy do kontaktu

